

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเชิงคุณภาพครั้งนี้แบบปรากฏการณ์วิทยาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบาย การดูแลตนเองของผู้ป่วยวัณโรคที่รักษาหายแล้วกลับเป็นซ้ำ จากผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาใน โรงพยาบาลชาดวรลักษบุรี โรงพยาบาลคลองขลุง และโรงพยาบาลพรานกระต่าย จังหวัด กำแพงเพชร จำนวน 14 ราย โดยติดตามการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกและติดตามเยี่ยมบ้านใน การเก็บรวบรวมข้อมูล รายละเอียด 1-2 ครั้ง ในช่วงเดือน มีนาคม ถึง ตุลาคม พ.ศ.2551 สำหรับการ นำเสนอผลการวิจัยนั้นผู้วิจัยใช้นามสมมุติของผู้ป่วยทุกรายแทนการใช้ชื่อและนามสกุลจริง โดยการนำเสนอผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 การดูแลตนเองของผู้ป่วยวัณโรคกลับเป็นซ้ำ แบ่งออกเป็นขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ระยะเวลารับรู้อาการเริ่มแรกของวัณโรคกลับเป็นซ้ำ การวินิจฉัยโรคด้วยตนเองและการดูแลตนเองเบื้องต้น

1.1 การรับรู้อาการเริ่มแรกของวัณโรคกลับเป็นซ้ำ

1.2 การวินิจฉัยโรคด้วยตนเอง

1.3 การดูแลตนเองเบื้องต้น

2. ระยะเวลารับรู้ความก้าวหน้าของวัณโรคกลับเป็นซ้ำและการแสวงหาความช่วยเหลือตามสถานบริการสุขภาพ

2.1 การรับรู้ความก้าวหน้าของวัณโรคกลับเป็นซ้ำ

2.2 การแสวงหาความช่วยเหลือตามสถานบริการสุขภาพ

2.3 การตรวจวินิจฉัยและการรักษาที่ได้รับจากแพทย์

3. ระยะเวลาการดูแลตนเองและการปฏิบัติตามแผนการรักษาและการรักษาทางเลือก

3.1 การปฏิบัติตามแผนการรักษาของแพทย์

3.2 การรับรู้อาการและการดูแลตนเองจากผลข้างเคียงของยาวัณโรค

3.3 การรักษาทางเลือก

4. การได้รับการสนับสนุนจากแพทย์ บุคคลในครอบครัวและเพื่อนบ้าน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ผู้ป่วยที่ทำการศึกษามีทั้งหมด 14 ราย แบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 10 ราย และเป็นเพศหญิง 4 ราย ส่วนใหญ่มีอายุ 50-60 ปีและ 60 ปีขึ้นไปที่ตรวจพบและเข้ามารักษาวัณโรคกลับเป็นซ้ำ ผู้ป่วยทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ มีสถานภาพสมรสแต่งงานอยู่ด้วยกัน จำนวน 9 ราย หม้าย จำนวน 4 ราย และโสด จำนวน 1 ราย ระดับการศึกษาส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลายจำนวน 7 ราย ระดับประถมศึกษาตอนต้น จำนวน 4 รายระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 1 รายและไม่ได้เรียนหนังสือ จำนวน 2 ราย ก่อนการป่วยเป็นวัณโรคไม่ได้ประกอบอาชีพ จำนวน 6 ราย อีกจำนวน 8 ราย มีการประกอบอาชีพรับจ้างและเกษตรกรรมในจำนวนที่เท่ากันคืออย่างละ 4 ราย รายได้ส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 1,001-3,000 บาท จำนวน 4 ราย และรายได้ต่ำกว่า 1,000 บาท จำนวน 4 ราย

ประวัติการรักษาวัณโรค ผู้ป่วยทั้งหมดได้รับการรักษาวัณโรคด้วยสูตรยา CAT-2 โดยช่วงระยะเวลาที่กลับเป็นซ้ำอยู่ในช่วง 0-2 ปี จำนวน 5 ราย ช่วง 3-4 ปี จำนวน 4 ราย และ 10 ปีขึ้นไป จำนวน 3 ราย

ระบบครอบครัว ผู้ป่วยจำนวน 8 ราย อยู่ในระบบครอบครัวเดี่ยว มีจำนวน 4 รายอยู่ในระบบครอบครัวขยาย และจำนวน 2 รายอยู่คนเดียวไม่มีผู้ดูแล ซึ่งในแต่ละครอบครัวมีการตรวจคัดกรองวัณโรคผู้สัมผัสผู้ร่วมบ้าน จำนวน 5 ครอบครัวและพบว่า มีบุคคลในครอบครัวเป็นวัณโรค จำนวน 1 ราย

ตาราง 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)
1.เพศ		7.รายได้เฉลี่ยต่อเดือน(บาท)	
ชาย	9	ต่ำกว่า-1,000	4
หญิง	5	1,001-3,000	5
2.อายุขณะเป็นวัณโรค		3,001-5,000	3
30-40 ปี	1	มากกว่า 10,000	2
41-50 ปี	3	8.ระบบครอบครัว	
51-60 ปี	5	อยู่บ้านคนเดียว	2
60 ปีขึ้นไป	5	ครอบครัวเดี่ยว	8
3.สถานภาพสมรส		ครอบครัวขยาย	4
โสด	1	9.ประวัติการรักษาวัณโรค	
แต่งงาน	9	สูตรยา CAT-2	14
หม้าย/หย่าร้าง	4	10.ระยะเวลาที่กลับเป็นซ้ำ	
4.ศาสนา		0-2 ปี	5
พุทธ	14	3-4 ปี	4
5.การศึกษา		5-6 ปี	1
ไม่ได้เรียนหนังสือ	2	7-8 ปี	0
ประถมศึกษาตอนต้น	4	9-10 ปี	2
ประถมศึกษาตอนปลาย	7	10 ปีขึ้นไป	2
มัธยมศึกษาตอนต้น	1	11.สมาชิกในครอบครัวได้รับการตรวจวัณโรค	
6.อาชีพ		ตรวจคัดกรองวัณโรค	5
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	7	ไม่ได้รับการตรวจคัดกรองวัณโรค	10
เกษตรกรกรรม	3	12.สมาชิกในครอบครัวที่ตรวจพบวัณโรค	
รับจ้าง	4	เป็นวัณโรค	1
		ตรวจไม่พบ	4

ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายโดยสรุป

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล การดูแลตนเองของผู้ป่วยวัณโรคกลับเป็นซ้ำ มีทั้งหมด 14 ราย (นามสมมติ) ดังนี้

กรณีที่ 1 นายอังกอร์ อิมบุญ เพศชาย อายุ 43 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพ สถานะภาพโสด อาศัยอยู่บ้านกับพี่ชายและพี่สะใภ้ มีประวัติการสูบบุหรี่และดื่มสุราดังแต่อายุ 15 ปี จนกระทั่งได้รับคัดเลือกเกณฑ์ทหารได้เข้าไปรับใช้ชาติเป็นทหารบกเป็นระยะเวลา 1 ปี การดำเนินชีวิตระหว่างที่เป็นทหารเกณฑ์จะได้รับการชักชวนจากเพื่อนที่เป็นทหารด้วยกัน ดื่มสุราและสูบบุหรี่เป็นประจำ หลังจากออกจากราชการทหารมาประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปบริเวณใกล้บ้านในเขตอำเภอคลองขลุง พฤติกรรมการสูบบุหรี่และดื่มสุรายังคงปฏิบัติเหมือนเดิมตลอดมาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2549 เริ่มมีอาการไอมีเสมหะมีอาการเหนื่อย มีอาการนานประมาณ 2 เดือนที่ไม่ได้ไปรับการรักษา จนมีอาการเหนื่อยมากขึ้น จึงไปเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลใกล้บ้านแพทย์วินิจฉัยว่าเป็นวัณโรค ให้รับประทานยา 6 เดือนจนหายขาด หลังจากหายจากวัณโรคได้ประมาณ 6 เดือน ก็เริ่มเสพยาเสพติดกลุ่มแอมเฟตามีน จนกระทั่งถูกดำเนินคดีประมาณ 2 ปี การใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ มีผู้ต้องโทษจำนวนมากและอยู่รวมกันทำให้มีการเจ็บป่วยบ่อยในระหว่างอยู่ในเรือนจำ หลังจากพ้นคดีจึงกลับมาประกอบอาชีพเป็นผู้รักษาความปลอดภัยของโรงงานเปียร์ข้างแห่งหนึ่ง ซึ่งพบว่า มีการสูบบุหรี่มากขึ้นเนื่องจากต้องเข้าทำงานเป็นช่วงเวลาและบ่อยครั้งที่มีการนัดดื่มสุราหรือเปียร์กับเพื่อนร่วมงาน หลังจากนั้นเริ่มมีอาการไอ อาการไอเริ่มมากขึ้นจนเหนื่อยหอบจึงไปรับการรักษาโรงพยาบาลใกล้บ้าน แพทย์ตรวจรักษาโดยเอกซเรย์ปอดและตรวจเสมหะ พบว่าเป็นวัณโรคเสมหะบวก แพทย์ให้การรักษาด้วยสูตรยา CAT-2 ในระหว่างการรักษายังคงมีอาการเหนื่อยหอบไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ปัจจุบันรับยาเดือนที่ 6 ยังมีอาการเหนื่อยเวลาทำงานมาก ๆ และมีอาการไอแห้ง ๆ นาน ๆ ครั้ง

กรณีที่ 2 นายไพจิตร พนาไพร เพศชาย อายุ 48 ปี สถานะภาพโสด จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น อาศัยอยู่เขตอำเภอคลองขลุงมาตั้งแต่เกิด ปัจจุบันอยู่บ้านคนเดียว ประกอบอาชีพรับจ้าง มีหน้าที่ควบคุม ดูแลคนงานในสวนผลไม้โดยการขับรถ ระยะทางจากสวนไปถึงโรงพยาบาลประมาณ 30 กิโลเมตร ทางเข้าสวนผลไม้เป็นทางลูกรัง มีประวัติการสูบบุหรี่มาประมาณ 25 ปี เคยเลิกสูบบุหรี่เมื่อเป็นวัณโรคครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2548 เนื่องจากสูบบุหรี่มากทำให้ไอจนเหนื่อย จึงไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลคลองขลุง แพทย์เอกซเรย์และตรวจเสมหะพบว่ามีเชื้อวัณโรค ให้รับประทานยาวัณโรค 6 เดือน ในการรักษาครั้งแรกรับประทานยาไม่ต่อเนื่องบางครั้งขาดยา 2-3 วันกว่าจะได้เข้าไปรับยาที่โรงพยาบาลแต่ก็รับประทานยาจนครบ

6 เดือนเมื่อสิ้นสุดการรักษาแพทย์บอกว่ารักษาหาย หลังจากรักษาวัณโรคจนหายจึงเริ่มดื่มสุรา ทุกวันเนื่องจากอยู่บ้านคนเดียว ไม่มีภาระต้องรับผิดชอบ หลังเลิกงานตอนเย็นมีนัดพบปะดื่มสุรา ทุกวันจนมีอาการติดสุราแม้กระทั่งตอนบ่ายดูแลคนงานในสวนผลไม้ก็ต้องมีสุราใส่ขวดกระหิ๊งแดง อยู่ติดตัวตลอดเวลาและดื่มสุราครั้งละ 1 ก๊ก เป็นประจำร่วมกับการกลับมาสูบบุหรี่โดยสูบบุหรี่วัน ละ 1-2 ซอง จนกลับมามีอาการเหนื่อยอีกครั้ง มีอาการไอมากขณะสูบบุหรี่ อาการไอรุนแรงขึ้นจึง ตรวจรักษาที่โรงพยาบาลอีกครั้งพบว่า เป็นวัณโรคกลับมาซ้ำ แพทย์ให้การรักษาด้วยสูตรยา CAT-2 ปัจจุบันรับประทานยาเดือนที่ 5 (IRE) ยังมีอาการไอเมื่อมีการสูบบุหรี่

กรณีที่ 3 นางต๋องตา ขจรไกล เพศหญิง อายุ 56 ปี สภานภาพสมรส ไม่ได้เรียน หนังสือ ภูมิลำเนาเป็นคนจังหวัดนครสวรรค์ ประกอบประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปและทำนา แต่งงานตอนอายุ 25 ปี จึงแยกครอบครัวตามสามีมาอยู่ที่อำเภอขามเฒ่าสุพรรณบุรี มีบุตรด้วยกัน 3 คน ปัจจุบันมีหลาน 2 คน อยู่กันแบบครอบครัวขยาย สุขภาพแข็งแรงดี ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่ม สุรา รับประทานหมาก มีความขยันและอดทนในการทำงาน เมื่อแต่งงานได้ประมาณ 10 ปี สามีป่วยเป็นวัณโรค ได้ดูแลสามีขณะเจ็บป่วยตลอดจนกระทั่งรักษาจนครบ 6 เดือน จึงไป รับจ้างตลอดทุกวันบางครั้งทำงานรับจ้างใกล้บ้านและบางครั้งก็ไปรับจ้างต่างจังหวัดโดยรับจ้าง ทาสีบ้านในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี ขณะรับจ้างทาสีบ้านมีการทำงานอย่างหนัก ไม่ได้พักผ่อน เพราะเป็นงานที่ผู้รับเหมาเร่งรีบเร่งทำให้เสร็จ หลังจากนั้นเริ่มมีอาการไข้ หนาวสั่นตลอด ไอมากจึง เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี แพทย์ให้รับประทานยาวัณโรค 6 เดือน รับประทานยาจนครบและรักษาหายจึงกลับมารับจ้างทุกชนิดร่วมกับทำนาและทำสวน ปลุกมันของตนเอง จนกระทั่งเริ่มอาการไอ มีเสมหะจำนวนมาก มีไข้หนาวสั่นไปรับการตรวจ รักษาที่ศูนย์วัณโรค ตรวจเสมหะพบว่ามีเชื้อวัณโรคจึงถูกส่งตัวมารับยาต่อที่โรงพยาบาลใกล้บ้าน แพทย์ให้การรักษาด้วยสูตรยา CAT-2 ขณะรักษาวัณโรคเดือนแรกหลังจากรับประทานยาวัณโรค มีอาการอาเจียนตลอดเวลาเป็นระยะเวลาสองเดือนและมีผิวดำ ปัจจุบันรับยาเดือนที่ 7 ไม่มี อาการไอ สามารถทำงานได้ตามปกติ

กรณีที่ 4 นายแสง กล้าหาญ เพศชาย อายุ 61 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ตอนต้น แต่งงานมีบุตร 2 คน อยู่กันแบบครอบครัวขยาย ชีวิตในวัยเด็กฐานะทางบ้านยากจน ต้องรับจ้างเลี้ยงวัวในกลางป่า ทุกวันทีไปเลี้ยงวัวจะพบคุณลุงท่านหนึ่งอยู่กระท่อมคนเดียวมี อาการไอมากอาการคล้ายกับวัณโรค แต่เนื่องจากเป็นเด็กจึงไม่ทราบและไปขอดื่ม น้ำที่บ้านนี้ ทุกวัน ดื่มน้ำแก้วเดียวกัน คลุกคลีอยู่กับลุงทุกครั้งทีไปเลี้ยงวัว จนเมื่อโตขึ้นก็มีอาชีพรับจ้างดูแล เครื่องสูบน้ำบริเวณไร่อ้อย สวนผลไม้และนอนในสวนนั้นไม่ได้กลับมาอนบ้าน เริ่มสูบบุหรี่ทุกวัน

วันละซอง ไม่เคยเว้น หลังจากเริ่มสูบบุหรี่ได้ประมาณ 6 เดือนเริ่มมีอาการไอ ไอมีเสมหะเหนียว รับประทานอาหารไม่ได้ ลูกชายจึงพาไปตรวจที่ศูนย์วินิจฉัยโรคนครสวรรค์พบว่าเป็นวัณโรค รับประทานยาอยู่ 6 เดือนจนครบ เมื่อการรักษาวัณโรคสิ้นสุดได้มีปัญหากับผู้ใหญ่บ้านถูกดำเนินคดีข้อหาทำร้ายร่างกายอยู่ 2 ปี ระหว่างที่อยู่ในเรือนจำมีอาการไอตลอด หลังจากพ้นโทษเข้ารับการตรวจรักษาโรงพยาบาลใกล้บ้านพบว่ากลับเป็นวัณโรคซ้ำ แพทย์ให้การรักษาด้วยยาวัณโรคสูตรยา CAT-2 หลังจากรับประทานยามีอาการคันตามร่างกายเล็กน้อย ปัจจุบันรับประทานยาเดือนที่ 4 ยังมีอาการไอมีเสมหะและมีอาการเหนื่อยขณะทำงาน

กรณีที่ 5 นายเจตนา หวังดี เพศชาย อายุ 58 ปี ภูมิลำเนาอยู่กรุงเทพมหานคร จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย ประกอบอาชีพเกษตรกร อาศัยอยู่ในสวนผลไม้ ซึ่งเป็นป่าลึก การเดินทางจากบ้านถึงโรงพยาบาลเป็นระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร ทางเข้าบ้านตลอดเส้นทางเป็นทางลูกรัง ช่วงวัยรุ่นประกอบอาชีพรับจ้างทาสีบ้านอยู่ประมาณ 20 ปี ให้ประวัติว่ายายและมารดาเคยป่วยเป็นวัณโรค มีพฤติกรรมชอบดื่มสุรา เบียร์และสูบบุหรี่ ขณะนั้นมีอาการไอ ไอมีเสมหะปนเลือดจึงไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร แพทย์ตรวจเสมหะและเอ็กซเรย์ปอดพบว่าเป็นวัณโรคซึ่งรับประทานยาอยู่ 6 เดือน หลังจากสิ้นสุดการรักษาจึงเลิกสูบบุหรี่และย้ายครอบครัวมาอยู่ที่อำเภอหนึ่งในจังหวัดกำแพงเพชรเพื่อมาประกอบอาชีพเกษตรกร ก็ทำงานอยู่ในสวนทุกวัน รายได้ดี ผลผลิตดี เริ่มทำงานตั้งแต่เช้าตลอดทั้งวันไม่ได้หยุดพัก เมื่ออากาศเย็นเริ่มมีอาการไอมีเสมหะดูเด่นเองโดยรับประทานยาแก้ไอแต่อาการไอไม่ทุเลา ไอมีเสมหะปนเลือดจึงไปรักษาที่ศูนย์โรคปอดพบว่ามีเชื้อและเอ็กซเรย์ปอด ส่งตัวให้กลับมารับยาที่โรงพยาบาลใกล้บ้านแพทย์ให้การรักษาด้วยสูตรยา CAT-2 ขณะเริ่มรักษาวัณโรคด้วยระบบยา CAT-2 หลังจากฉีดยาสเตรปโตมัยซินได้ 35 วัน มีอาการเวียนศีรษะ เดินเซมากจนทนไม่ได้ แพทย์จึงให้หยุดยาฉีดสเตรปโตมัยซินและให้รับประทานยาวัณโรคต่อไป ขณะรับประทานยาวัณโรคในเดือนแรกมีอาการคันตามตัวแต่ไม่มีผื่น ปัจจุบันรับยาเดือนที่ 7 ไม่มีอาการไอ ไม่มีอาการคัน มีอาการเหนื่อยเวลาทำงานหนักมาก

กรณีที่ 6 นายสำราญ สราญจิต เพศชาย อายุ 61 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย ไม่ได้ประกอบอาชีพ มีประวัติที่สาวและน้องชายเป็นวัณโรคและเสียชีวิตทั้งสองคน อาศัยอยู่กับภรรยาและหลาน 1 คน สูบบุหรี่มาตั้งแต่อายุ 15 ปี ครั้งแรกที่เป็นวัณโรคอาศัยอยู่กับพี่สาวและน้องชายที่เป็นวัณโรค รับประทานอาหารร่วมกันตลอด จนตนเองเริ่มมีอาการไอมีเสมหะ ไอมากขึ้นจึงไปตรวจที่คลินิกแต่ไม่ยอมรักษาจึงส่งตัวมารักษาที่โรงพยาบาล การรักษาที่ได้รับ คือ ตรวจเสมหะและเอ็กซเรย์ปอดพบว่าเป็นวัณโรคจึงเลิกสูบบุหรี่

และรับประทานยาวัณโรคนาน 6 เดือน หลังจากนั้นเป็นเวลา 4 ปีขณะไปประกอบอาชีพรับจ้าง ชุมชนพบว่าตนเองเริ่มกลับมามีอาการไอและเหนื่อยง่ายจึงกลับไปตรวจและที่คลินิกพบว่าเป็นวัณโรคกลับเป็นซ้ำ แพทย์ให้กลับมารักษาต่อที่โรงพยาบาลใกล้บ้าน โดยรักษาด้วยสูตรยา CAT-2 ปัจจุบันรับยาเดือนที่ 3 มีอาการไอมีเสมหะ มีอาการเหนื่อยง่ายแค่เดินก็มีอาการเหนื่อย

กรณีที่ 7 นางเปลี่ยน ทองเงิน เพศหญิง อายุ 58 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ตอนปลาย ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพ ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุรา รับประทานหมาก มีประวัติ บุตรชายเคยป่วยเป็นวัณโรค ก่อนที่จะเป็นวัณโรคประกอบอาชีพทำนา ขณะประกอบอาชีพทำนา จะทำในช่วงฤดูฝนเป็นประจำจนเริ่มมีไข้ ไอมีเสมหะ เหนื่อย รับประทานอาหารไม่ได้มีแต่เพื่อนบ้านพูดว่ารูปร่างผอม จึงไปรับการตรวจที่คลินิกพบว่าเป็นวัณโรคและมาได้รับการรักษาต่อที่โรงพยาบาลใกล้บ้าน แพทย์ให้รับประทานยา 6 เดือน เมื่อรักษาหายก็กลับไปประกอบอาชีพทำนา ฤดูฝนตลอดจึงเริ่มกลับมามีอาการไข้ ไอ เหนื่อย เดินก็เหนื่อยจึงไปรับการตรวจที่โรงพยาบาลชุมชนใกล้บ้านที่เคยรักษา ตรวจเสมหะพบเชื้อ แพทย์ให้การรักษาด้วยสูตรยา CAT-2 ขณะรับประทานยาวัณโรคมีอาการข้างเคียงจากยา คือ อาการคัน เวียนศีรษะ เดินเซเหมือนคนดื่มสุราแล้วมีอาการเมา หูอื้อ ตาฟางและนอนไม่หลับ ปัจจุบันรับยาเดือนที่ 4 มีอาการไอมีเสมหะ ทูเลอาการเหนื่อยและเริ่มรับประทานอาหารได้

กรณีที่ 8 นายบุญเสริม แรงใจ เพศชาย อายุ 40 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ตอนปลาย ประกอบอาชีพรับจ้างตัดอ้อย เกิดที่จังหวัดแห่งหนึ่งในภาคเหนือ มีประวัติวิាយาย และมารดาเคยป่วยเป็นวัณโรค อาศัยอยู่กับภรรยาและลูก 2 คน ไม่สูบบุหรี่ ดื่มสุราเล็กน้อยตามงานเลี้ยง ชีวิตช่วงวัยรุ่นประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานยาสูบกับพี่ชายซึ่งทำอยู่ 10 ปีจึงแต่งงาน และมาประกอบอาชีพรับจ้างตัดอ้อยและทำนา ปี พ.ศ. 2548 เริ่มมีอาการไอมีเสมหะ ไปรักษาที่คลินิกแต่อาการไม่ดีขึ้น จึงเปลี่ยนไปตรวจรักษาคลินิกอื่นจึงทราบว่าเป็นวัณโรค เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลใกล้บ้านเป็นระยะเวลา 6 เดือน ช่วงที่รักษาหายแล้วก็มาประกอบอาชีพตัดอ้อยอยู่ 2 ปี เริ่มกลับมามีอาการไอ ไอมาก ปวดเมื่อยเนื้อตัว จึงไปตรวจรักษาที่คลินิก แพทย์ประจำคลินิกแนะนำให้กลับมาตรวจซ้ำที่โรงพยาบาลอีกครั้งจึงพบว่าเป็นวัณโรคกลับซ้ำ แพทย์ให้การรักษาด้วยสูตรยา CAT-2 ขณะรับประทานยาวัณโรคมีอาการเวียนศีรษะ เดินเซเหมือนคนดื่มสุราแล้วมีอาการเมา ปัจจุบันรับยาเดือนที่ 5 ไม่มีอาการไอแต่มีอาการเหนื่อยเมื่อทำงานหนัก มีนศีรษะ เดินเซเหมือนคนเมาสุรา

กรณีที่ 9 นายแอ้ว ศรีไล เพศชาย อายุ 71 ปี ไม่ได้เรียนหนังสือ ประกอบอาชีพหาปลาตามแม่น้ำบริเวณใกล้บ้านและสวนเครื่องดักปลา มีประวัติมารดาเคยเป็นวัณโรค เป็นครอบครัวขยาย สูบบุหรี่และดื่มสุราดังแต่อายุ 20 ปี ระยะเวลาที่กลับเป็นวัณโรคซ้ำ 9 ปี เคยรับการรักษาด้วยสูตรยาวัณโรค CAT-1 เป็นระยะเวลา 6 เดือน ในระหว่างการรักษาวัณโรคหยุดดื่มสุราและสูบบุหรี่ เมื่อรักษาวัณโรคหายแล้วก็กลับมาสูบบุหรี่และดื่มสุรา เป็นระยะเวลา 2-3 ปี เริ่มกลับมามีอาการไอมีเสมหะ เหนื่อยง่ายจึงไปรับการตรวจที่ศูนย์วัณโรคจังหวัดนครสวรรค์ ตรวจเสมหะและเอกซเรย์พบว่าเจอเชื้อวัณโรคจึงส่งตัวกลับมารับยาต่อที่โรงพยาบาลใกล้บ้าน แพทย์ให้การรักษาด้วยสูตรยา CAT-2 ปัจจุบันรับยาเดือนที่ 7 มีอาการไอนานๆครั้งแต่ยังมีอาการเหนื่อยเมื่อทำงานหนัก

กรณีที่ 10 นายรูป สองสว่าง เพศชาย อายุ 66 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย ไม่ได้ประกอบอาชีพ มีประวัติคนในครอบครัวเป็นวัณโรค คือ บิดาและมารดา เคยเป็นวัณโรค อาศัยอยู่บ้านคนเดียว ลูกชายอยู่กรุงเทพฯกลับมาเยี่ยมปีละ 4 ครั้ง สูบบุหรี่และดื่มสุราดังแต่อายุ 14 ปี ระยะเวลาที่กลับเป็นวัณโรคซ้ำ 27 ปี เคยรับการรักษาด้วยสูตรยาวัณโรค CAT-1 เป็นระยะเวลา 6 เดือน ในระหว่างการรักษาก็ยังดื่มสุราและสูบบุหรี่ จนสิ้นสุดการรักษาก็สูบบุหรี่มากขึ้นแต่ปริมาณไม่เท่ากันในแต่ละวัน ดื่มสุราทุกวัน จนเริ่มมีอาการเหนื่อยรับประทานอาหารไม่ได้ ไอมีเสมหะ จึงกลับไปตรวจที่โรงพยาบาลใกล้บ้านพบว่าเป็นวัณโรคอีกครั้ง แพทย์ให้การรักษาด้วยสูตรยา CAT-2 ปัจจุบันรับยาเดือนที่ 4 มีอาการไอและมีอาการเหนื่อยเมื่อทำงานมากๆต้องนอนที่เปลนอนตลอด

กรณีที่ 11 นางน้ำนึ่ง ระวังดี เพศหญิง อายุ 69 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพ มีประวัติสูบบุหรี่ ไม่ดื่มเหล้า รับประทานหมาก อาศัยอยู่กับหลาน 2 คน มีประวัติคนในครอบครัวเป็นวัณโรคคือสามีและบุตรชาย ระยะทางห่างจากโรงพยาบาล 37 กิโลเมตร ทางเข้าหมู่บ้านเป็นถนนลูกรัง บ้านเป็นบ้านไม้ใต้ถุนสูง ก่อนที่จะเป็นวัณโรคประกอบอาชีพทำนา ระยะเวลาในการกลับมาเป็นวัณโรคซ้ำ 18 ปี สามีได้เสียชีวิตจากวัณโรคได้ประมาณ 1 อาทิตย์ ตนเองก็เริ่มมีอาการไอมีเสมหะ เหนื่อยง่าย บางครั้งไอมีเลือดปนจึงคิดว่าการกลับมาเป็นวัณโรคในครั้งนี้น่าจะติดจากสามี จึงไปรับการตรวจที่คลินิกใกล้บ้านในตัวเมืองพบว่าปอดไม่ดี ถูกส่งตัวให้มารับการรักษาที่โรงพยาบาลใกล้บ้าน มีการตรวจเอกซเรย์ปอดและตรวจเสมหะพบว่าการติดเชื้อวัณโรคแพทย์ให้การรักษาด้วยสูตรยา CAT-2 ปัจจุบันรับยาเดือนที่ 5 มีอาการไอและมีอาการเหนื่อยเมื่อทำงานมากๆ เริ่มรับประทานอาหารได้มากขึ้น ทุเลาอาการคัน

กรณีที่ 12 นางสาวลิ ขาวสะอาด เพศหญิง อายุ 55 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพ ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มเหล้า อยู่บ้านคนเดียว บ้านเป็นบ้านไม้ใต้ถุนสูง มีประวัติคนในครอบครัวเป็นวัณโรคคือสามี ระยะเวลาที่กลับมาเป็นวัณโรคซ้ำ 3 ปี ก่อนที่จะเป็นวัณโรคประกอบอาชีพตัดอ้อย เริ่มมีอาการไข้ ไอ รักษาวัณโรคด้วยการรับประทานยาอยู่ 6 เดือน ก็กลับมาตัดอ้อยจนเริ่มมีอาการเหนื่อย สงสัยว่าตนเองทำไมเหนื่อยและตัดอ้อยได้น้อยกว่าคนอื่นซึ่งเคยตัดได้เท่าๆกัน รูปร่างผอมผอม รับประทานอาหารไม่ได้ จึงมาตรวจที่โรงพยาบาลใกล้บ้านตรวจเสมหะและเอ็กซเรย์ปอดพบว่าเป็นวัณโรค แพทย์ให้การรักษาด้วยสูตรยา CAT-2 ปัจจุบันรับยาเดือนที่ 8 ไม่มีอาการไอ มีอาการเหนื่อยและไม่ได้ประกอบอาชีพ

กรณีที่ 13 นายตรง คงที่ เพศชาย อายุ 53 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย ประกอบอาชีพรับจ้างขับรถรับส่งเด็กในหมู่บ้านถนนเป็นลูกรังตลอดทั้งสาย ไม่มีประวัติคนในครอบครัวเป็นวัณโรค อาศัยอยู่บ้านกับภรรยาสองคน ลูกชายอยู่กรุงเทพไม่ได้กลับมาเยี่ยม มีประวัติสูบบุหรี่และดื่มสุราตั้งแต่อายุ 18 ปี ตอนเป็นหนุ่มประกอบอาชีพขับรถรับส่งผลไม้จากจังหวัดเชียงใหม่ไปกรุงเทพ จากกรุงเทพไปจังหวัดยะลา ต้องสูบบุหรี่และดื่มเหล้าตลอดการเดินทางส่งผลไม้ในแต่ละครั้ง เคยรับการรักษาด้วยสูตรยาวัณโรค CAT-1 6 เดือน หลังจากเลิกรับจ้างขับรถส่งผลไม้จึงมาขับรถรับส่งเด็กนักเรียนและเลี้ยงวัวจำนวน 20 ตัว ระยะเวลาที่กลับมาเป็นวัณโรคซ้ำ 1 ปี กลับมามีอาการไอ เสียงแหบ จึงมาตรวจที่โรงพยาบาลใกล้บ้านตรวจเสมหะและเอ็กซเรย์ปอดพบว่าเป็นวัณโรค แพทย์ให้การรักษาด้วยสูตรยา CAT-2 ปัจจุบันรับยาเดือนที่ 6 ไม่มีอาการไอ มีอาการเหนื่อยอยู่ เสียงแหบ

กรณีที่ 14 นางผดุง ปองฤดี เพศหญิง อายุ 65 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพ ที่อาศัยอยู่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียวหลังคาต่ำ ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุรา รับประทานหมาก เป็นครอบครัวขยาย ไม่มีประวัติคนในครอบครัวเป็นวัณโรค ระยะเวลาที่กลับมาเป็นวัณโรคซ้ำ 2 ปี ก่อนเป็นวัณโรคประกอบอาชีพเก็บของเก่าขาย เมาถ่านและค้าขายโดยใช้รถเข็น ช่วงที่กลับมามีอาการไอเนื่องจากรับจ้างเมาถ่านติดต่อกันเป็นอาทิตย์ จึงกลับมามีอาการไอเป็นเลือด อาเจียนเป็นเลือด จึงมาตรวจที่โรงพยาบาลใกล้บ้านแพทย์ให้นอนโรงพยาบาลให้การตรวจรักษาด้วยการตรวจเสมหะและเอ็กซเรย์ปอดพบว่าเป็นวัณโรค แพทย์ให้การรักษาด้วยสูตรยา CAT-2 ปัจจุบันรับยาเดือนที่ 2 ไม่มีอาการไอ มีอาการเหนื่อยอยู่ ทำอะไรไม่ไหว

ส่วนที่ 2 ระยะการดูแลตนเองของผู้ป่วยวัณโรคกลับเป็นซ้ำ

ผลการศึกษาการดูแลตนเองของผู้ป่วยวัณโรคกลับเป็นซ้ำ เมื่อมีภาวะเบี่ยงเบนทางสุขภาพแบ่งเป็น 4 ระยะ ดังนี้คือ

1. ระยะการรับรู้อาการเริ่มแรกของวัณโรคกลับเป็นซ้ำ การวินิจฉัยโรคด้วยตนเองและการดูแลตนเองเบื้องต้น

1.1 การรับรู้อาการเริ่มแรกของวัณโรคกลับเป็นซ้ำ

1.2 การวินิจฉัยโรคด้วยตนเอง

1.3 การดูแลตนเองเบื้องต้น

2. ระยะรับรู้ความก้าวหน้าของวัณโรคกลับเป็นซ้ำและการแสวงหาความช่วยเหลือตามสถานบริการสุขภาพ

2.1 การรับรู้ความก้าวหน้าของวัณโรคกลับเป็นซ้ำ

2.2 การแสวงหาความช่วยเหลือตามสถานบริการสุขภาพ

2.3 การตรวจวินิจฉัยและการรักษาที่ได้รับจากแพทย์

3. ระยะการดูแลตนเองและการปฏิบัติตามแผนการรักษาและการรักษาทางเลือก

3.1 การปฏิบัติตามแผนการรักษาของแพทย์

3.2 การรับรู้อาการและการดูแลตนเองจากผลข้างเคียงของยาวัณโรค

3.3 การรักษาทางเลือก

4. การได้รับการสนับสนุนจากแพทย์ บุคคลในครอบครัวและเพื่อนบ้าน

สำหรับรายละเอียดของการดูแลตนเองของผู้ป่วยวัณโรคกลับเป็นซ้ำในแต่ละระยะมีดังนี้

1. ระยะการรับรู้อาการเริ่มแรกของวัณโรคกลับเป็นซ้ำและการดูแลตนเองเบื้องต้น

1.1 ระยะรับรู้อาการเริ่มแรกของวัณโรคกลับเป็นซ้ำ การดูแลตนเองของผู้ป่วยวัณโรคกลับเป็นซ้ำเริ่มต้นจากการรับรู้อาการและอาการแสดงที่ปรากฏออกมา ประสบการณ์ของผู้ป่วยพบว่า อาการและอาการแสดงที่ทำให้รู้สึกไม่สบายคือ ไอมีเสมหะบางครั้งมีเลือดปนเมื่อไอมาก ๆ ผู้ป่วยจะมีอาการเหนื่อยหอบ หายใจไม่ออก หรือหายใจได้ไม่เต็มที่ มีไข้ ไม่มีแรง เบื่ออาหาร น้ำหนักลด ดังคำบอกเล่าดังต่อไปนี้

1.1.1 อาการไอ ผู้ป่วยจะเริ่มไอ เมื่ออากาศเริ่มเย็นลง คือ ตั้งแต่ตอนเย็น หรือภายหลังอาบน้ำ หรือถูกน้ำเย็น และจะไอตลอดต่อเนื่องไปจนถึงกลางคืน ลักษณะการไอ จะเป็นพัก ๆ ยิ่งดึกยิ่งไอนิ่งมากขึ้น และไอทั้งคืนจนผู้ป่วยรู้สึกว่าเป็นการไอเป็นที่รุนแรงผิดปกติ ความรุนแรงของอาการไอมักเป็นระดับตั้งแต่ไอแห้ง ๆ ไอมักมีเสมหะสีเขียว และไอมักมีเสมหะปนเลือด บางรายรุนแรงจนถึงขั้นไอเป็นเลือดสด ๆ หรือเป็นลิ่มเลือด ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ไอเรื่อย อาบน้ำก็คอยจะไอ เป็นอย่างนั้น ถูกน้ำเย็นเป็นไม่ได้คอยจะไอ ไอ เรื่อยอย่างนี้แหละผสมกับไอธรรมดา

(แฉ้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

...อาการธรรมดาอย่างว่า จะไอบ่อย ๆ ไอแห้ง ๆ ไอเป็นพัก ๆ ไอมันจะไอหนัก หน่อย กลางวันมันก็ไม่ไอ ไอก็ไอดอนคำ กลางคืน

(แสง กล้าหาญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2551)

...ที่ไอนอนไอเฉยๆ ไอกกลางคืน นึกว่าไม่เป็นอะไร ที่นี้มาหนักเข้า หนักเข้า

(สำราญ สราญจิต, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2551)

...ไอย่างเดียว ไอ...ไอ หลังชดหลังแข็ง ท้องแข็งนะ แต่รู้ว่ามันไอผิดปกติ

(น้ำนิง ระวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

...ไอเป็นเสลดสีเขียวๆอย่างนั้นแหละแล้วไอทั้งคืนต้องเอากระโถนไว้บนที่นอน

(ตรง คงที่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2551)

...ก่อนที่มันจะเป็นนะ ไอ ตอนที่ยังจะเป็นเยอะ ไอทั้งคืน บางครั้งไอคอมัน จะแตก บางทีครากออกมามีเสลดน้ำลายแถมเลือด

(เป็ลี่ยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...ไอๆออกมาเป็นลิม (เลือด)ยาวอย่างนี้ ไอหนัก แบบว่าเป็นเลือดทั้งนั้นเลย เลือดสดๆ ไอก็ไอเป็นเลือดเลย

(ผดุง ปองฤดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2551)

1.1.2 **เหนื่อยหอบ หายใจไม่ออก หรือ หายใจได้ไม่เต็มที่** อาการแสดงแรกเริ่มคือ เหนื่อย อยู่เฉย ๆ ก็เหนื่อย อาการเหนื่อยจะมีมากขึ้น เมื่อทำงานหนัก หรือทำงานอย่างรวดเร็ว มีอาการไอ มีไข้ บางครั้งเหนื่อยจนหอบ หายใจไม่ออก หายใจได้ไม่เต็มที่ เหมือนใจจะขาด ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ก็จะเหนื่อยครับ ถ้าทำงานหนักเกินไปหรืออะไรไว ๆ มันจะเหนื่อยก่อน เป็นใหม่ ๆ เหนื่อยมากใจจะขาด

(อังคาร อิมบุญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2551)

...ไอแล้วก็เหนื่อย ไอๆเหนื่อย ทำอะไรก็เหนื่อย

(เจตนา หวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2551)

...ไอแล้วก็เหนื่อย ที่นี้การหายใจไม่ค่อยอึด เหนื่อย เหนื่อย ลง

(เบลิยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...วันนี้ก็จะใช้ตอนประมาณซักหกโมงหรือทุ่มหนึ่ง มันจะเป็นใช้ประจำ ใช้ตลอดๆแล้วก็ จะหายใจไม่อึด เหนื่อยง่าย หอบ

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

...มีแต่เสี่ยงกับการเหนื่อยเท่านั้นแหละที่ยังแบบ...ตอนนี้ก็ยังเหนื่อยอยู่ทำงานหนักไม่ได้เลยเนี่ย แก่ตัวไปหรือเปล่าก็ไม่รู้...เหนื่อยเนี่ยถ้าไม่ทำงานก็ไม่เหนื่อยนอกจากเราวิ่งชั้บวิ่งบ้างอะไรบ้าง ยกของหนักบ้างอะไรบ้าง ที่มันเหนื่อยมันก็เหมือนตอนนี้ ตอนนั้นก็เหนื่อยเพราะปอดเราไม่ดี

(ตรง คงที่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2551)

...มันเหนียว มันเหนียวแล้วมันก็หอบ มันคอยจะเหนียว มันเหนียวง่าย แล้วก็
หอบ มันเหนียวมันอะไร

(สำลี ชาวสะอาด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2551)

...เหนียว เหนียวเฉยๆเลย ลุงไปทำงานก่อสร้างอยู่ เหนียวเฉยๆ นั่งหายใจ
ไม่ออก

(เปลี่ยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

1.1.3 มีไข้ อาการแรกเริ่มของผู้ป่วย คือ อาการไข้โดยจะเริ่มมีไข้ในช่วงเย็น
หรือเมื่ออากาศเริ่มเย็นลง ถูกน้ำเย็นหรืออาบน้ำไม่ได้ เป็นไข้ตลอดเป็นประจำทุกวัน มีอาการ
ตัวร้อน หนาว ๆ ร้อน ๆ บางครั้งไข้ขึ้นสูงจนกระทั่งหนาวสั่น ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...มันก็เป็นไข้ ไอ ถ้าก่อนจะนอนมันก็จับไข้ จับสั่นตะพริดแล้วก็ไอ ไอมีเสมหะ
มันเป็นช่วงจับไข้อะ พอเริ่มก็ทำงานอย่างนี้แหละ พอเริ่มไปทำงานปลูกบ้านทรงไทย
พอเริ่มจับไข้ก็ไอเรื่อย ก็เข้าโรงพยาบาล ก็แย่มากเลยเป็นเดือนที่นี่

(ต้องตา ขจรไกล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2551)

...วันนี้ก็จะไข้ตอนประมาณ 6 โมง หรือทุ่มหนึ่ง มันจะเป็นไข้ประจำ ไข้ตลอดๆ

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

...ก็หนาว ๆ ร้อน ๆ ก็อาบน้ำคอยจะไอเป็นอย่างนั้น ถูกน้ำเย็นไม่ได้คอยจะไอ พอ
ช่วงอากาศเย็นอย่างนี้ รุนสองกinyaพาราก็ไม่หายก็หนาวๆร้อนอย่างนี้แหละ

(แฉ้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

...มันมีอาการ ๆ โรคปอดกำเริบเฉยแหละ มันไปถูกฝนมั่งอะไรมั่ง มันไปถูก
ฝนมั่งอะไรบ้าง ตอนที่ถูกฝนบ้างอะไรบ้าง มันจะจับไข้ตอนเย็น อาบน้ำ ๆ ตอนเย็น
ไม่ได้เลย ถ้าเป็นต้องอาบน้ำจะจับไข้เลย ถ้าจะอาบน้ำต้องอาบน้ำแต่วันเลย ตอนเย็นจะ
อาบน้ำจะจับไข้เป็นไอ้นั้นนะ

(สำลี ชาวสะอาด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2551)

1.1.4 เบื่ออาหาร อาการแสดงเริ่มแรกของผู้ป่วย คือ เมื่อไอจะเกิดอาการ เบื่ออาหารตามมา จะมีความรู้สึก ไม่อยากรับประทานอาหาร ไม่มีความหิว ไม่มีความรู้สึกอยาก รับประทานอาหาร บางครั้งนั่งดูคนอื่นรับประทานเฉย ๆ และเมื่อรับประทานอาหารก็รับประทานได้ น้อย ไม่อร่อย ทำให้ผอมและน้ำหนักลด ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...เวลาก่อนที่มันจะเป็นอะนะไอ ไอแล้วก็เหนื่อย กินข้าวไม่ค่อยได้ เดินไปแค่ บ้านลูกชายก็ไม่ไหว (บ้านลูกชายอยู่ห่างประมาณ 100 เมตร) นั่งดูเค้า นั่งดูเค้าทำอะไร ก็เค้ากินอะไรก็ไม่หิว ไม่อยาก ไม่อยากกิน บ่นจักรยานไปหาหมอที่อนามัยก็ไม่ไหว ที่นี้ก็ หายใจไม่ค่อยอึด เหนื่อย เหนื่อยลงๆ

(เปลี่ยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...ที่นี้มันก็ไอก็อกๆแก๊กๆมาเรื่อย ไอเรื่อยๆที่นี้ข้าวปลา มันไม่อยากกินเลย อึด พวกคณะนี้ เบื่อข้าวไง หนักเข้า หนักเข้า มันก็กินข้าวไม่ได้ ไม่อร่อยเลย อึด กินข้าวไม่ได้ มันทำอะไรหมอม มันกินข้าวไม่ได้

(น้ำนิง ระวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

...มันไอแห้ง ๆ อะไรอย่างนี้ พอตอนหลังเนี่ย มันซั๊กจะกินข้าวไม่ได้ที่จะเป็น รุนสองเนี่ยนะ กินข้าวไม่ได้กินได้คำ สองสามคำ สงสัยโรคกำเริบอีกละมั้งว่าอย่างนั้นนะ แล้วก็ไอ ไอแห้ง มันไม่มีเสลดอะไร มันไอแต่ไอแห้ง ๆ ก็อยากไปนอนโรงพยาบาลเราก็ว่า อย่างนั้นโรคเราจะกำเริบแล้วอย่างนั้น

(ลำลี ชาวสะอาด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2551)

1.1.5 น้ำหนักลด อาการเริ่มแรกของผู้ป่วย คือ น้ำหนักลด ร่างกายจะซูบ ผอม ถ้าผอมมาก ๆ ผิวจะดำ น้ำหนักตัวจะลดลงมากผิดปกติโดยไม่ได้ทำอะไร ดังตัวอย่างคำพูด ต่อไปนี้

...เติมมันจะไอ ไอแล้วประเดิมด้วยท้องเสีย ไอด้วย ท้องเสียแล้วคราวนี้ น้ำหนักลด วันนี้จะใช้ตอนประมาณซักหกโมงหรือทุ่มหนึ่งมันจะใช้ประจำ ใช้ตลอดๆ แล้วก็หายใจไม่อิ่ม เหนื่อยง่ายหอบ ผมก็คิดว่ามันผิดปกติใจครั้งแรกผมเคยเป็นมาแล้ว อาการมันคล้ายกันแล้วน้ำหนักตัวมันลดเยอะผิดปกติ

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

...มันมีอาการที่แรกเลยอะ ที่เป็นไม่รู้อะนะ เอาที่แรกก่อน เป็นไม่รู้หมอ ไป ฉายเอกซเรย์ ไปทำอะไรก็ไม่รู้ น้ำหนักจาก 62 เหลือ 35 โลนะ ที่แรกหนะ ผมไม่มีนั่น แล้ว ก็ดำหมดเลย ตัวเนี่ยดำหมด แล้วก็ผอม (ผู้ป่วยลากเสียงสูง) ผอม หมอลองคิดดู เหยอะจาก 65 เหลือ 35 นะ

(ลำลี ชาวสะอาด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2551)

...ผมม ตอนนั้นเหลือ 47 กิโล ตอนนั้นยัง 52 53 กิโล ลดลงมาเยอะเหลือ 47 กิโลแต่ไม่รู้สักว่าจะผอมหน่อยเท่านั้นเอง

(แสง กล้าหาญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2551)

...จะผอม ผอม ดำ ก็ผอมตั้งแต่เป็นวัณโรคมาผอมไปสืบกว่าโลนะ

(เปลี่ยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

1.2 ระยะเวลารับรู้โรคที่ป่วยตามการวินิจฉัยของตน

การรับรู้โรคที่ป่วยจากการวินิจฉัยของผู้ป่วย จากผลการวิจัยพบว่าเมื่อมี อาการผิดปกติ ผู้ป่วยรับรู้ความเจ็บป่วยของตนแตกต่างกันออกไป ผู้ป่วยจำนวน 5 คนคิดว่า ตนเองเป็นวัณโรค ส่วนคนอื่นๆรับรู้แตกต่างกันออกไป บ้างก็คิดว่าตนเองเป็นมะเร็ง ปอดอักเสบ หอบ ไข้หวัด กล้ามเนื้ออักเสบ ผอมแห้ง และไม่ได้คิดว่าเป็นโรคอะไร ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ก็คิดว่าเป็นวัณโรค

(ผดุง ปองฤดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2551)

...ก็คิดว่าเป็นโรคปอดจ๊ะ ก็รักษา เคยดูดยาอะนะ เคี้ยวหมากแล้วดูดยา

(น้ำนึ่ง ระวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

...มันก็ได้คิดว่าเป็นโรคอะไรอะไรอะนั่นก็คิดว่าเป็นโรคปอดอย่างเดียวเพราะแม่เป็น แม่เป็นมาหลายสิบปีแต่ก็รักษาหายหมดแล้ว (อายุ 60-70 ปี) ก็ไปรักษาโจเซที่กรุงเทพ ฉีดยา ก็หาย แม่เป็น

(เจตนา หวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2551)

...ก็คิดว่าเป็นวัณโรคนั่นแหละ เครือข่ายผม มีอย่างนั้นแหละ อย่างเก่า เคยเป็นวัณโรค

(แอ้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

...ไม่เคยเลย คิดนึกในใจแต่ไม่ยากบอกใครนะ เพราะลุงเคยเป็นมาทีหนึ่งแล้ว 39 40 อะนะ แล้วก็รักษามาปีกว่าเหมือนกัน กินยาอะนะนครสวรรค์ ทีแรกหมอเค้าก็สั่งยานะ อีกสันนิษฐานนึงทางพ่อชื่เคยเป็นพ่อก็เป็นเหน้อยอย่างนี้แหละ แต่ก็หายไปนะ หายไปเลยแต่เค้าแก่แล้วนะ อายุ 70 กว่าก็ไม่ทำอะไร กินข้าวกินปลาไม่ได้ ไร้ทำเป็นโรคเหมือนพ่อซะมั้งนึกในใจคนเดียวว่านะไม่บอกใคร ทำไปทำมาก็ใช่จริงๆ

(อุบล ส่องสว่าง, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2551)

...ก็คิดว่าเป็นโรคมะเร็ง ใจนี่อะนะก็คิดว่าเพราะคิดว่าฉายเอ็กซเรย์ไม่มีปอดข้างนึง ผมก็คงเป็นมะเร็ง ถ้าว่าตายก็ตายไป ทีนี้พอไปตรวจว่าเป็นวัณโรค พรรคพวกบอกว่าไม่เป็นหรือกมะเร็งเป็นยาก เพราะผมดูตบหูรี่มากตอนนั้นเพราะไม่ได้ ไม่ได้ถึงลดอย่างนี้

(ตรง คงที่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2551)

...คิดว่าเป็นปอดเฉยๆ คือดูตบหูรี่มากอะไรอย่างนี้ ปอดไม่ตีอะไรอย่างนี้

(อังคาร อิมบุญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2551)

...โรคชอบแต่ตามหลัก แต่เอเป็นชอบแม่ผมเป็นไม่กี่วันก็หาย อีนี่มันทำไม่ไม่หาย เป็นชอบเนี่ยกินยาฉีดยาไม่กี่วันก็หาย เข็มสองเข็มก็หายแล้ว นี่ไม่หาย แล้วหมอมาบอกว่าเป็นวัณโรคเอ็ง ใครผมก็ว่าใครต้องติดเนี่ย

(สำราญ สราญจิต, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2551)

...ที่แรกเลยมันไปโดนฝนหมด ทีนี้พอโดนฝนปุ๊บมันก็เป็นไข้เราก็นึกว่าเป็นไข้หวัดธรรมดาเน้อ ค่ำก็ให้ไปหาหมอ น้ำหนักก็ลดลง ลดลง ให้ไปหาหมอเราก็นึกเราก็กว้เพิ่มเติม

(ลำลี ชาวสะอาด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2551)

...คิดว่าเป็นโรคอื่นเพราะผมทำงานหนัก คิดว่ากล้ามเนื้ออักเสบ คิดว่ากล้ามเนื้อคงอักเสบ ก็เที่ยวไปฉีดยากล้ามเนื้อบ้างอะไรบ้างมันก็ไม่เบา

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

...ก็คิดว่าที่แรกมันเป็นผอมแห้งแข็งที่ว่า ตายถูกเป็นโรคผอมแห้ง ฟากแม่เค้าเคยเป็นอะนะกลัวมันจะพันติด เอ๊ะ โรคผอมแห้งตกขาวถูกก็ไม่ตกนี้หว่า จะเป็นโรคผอมแห้งได้อย่างไรก็คิดไปอย่างนั้นอะนะ อืม...โรคผอมแห้งเค้าเรียกว่า โรคตกขาวน้อ

(น้ำนิง ระวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

...ไม่เคยได้คิดอะไรเลยเพราะทำงานตามปกติไม่ได้คิดว่าตนเองเป็นโรคอะไรแล้วช่วงนั้นก็ทำนาบ้างอะไรบ้าง แข็งแรงเหมือนธรรมดาเราในช่วงเป็น เป็นแค่ช่วงอาทิตย์เราเน้อ อาทิตย์ ไฮ น้ำหนักลด 3 โล 4 โล

(ไพจิต พนาไพร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2551)

1.3 การดูแลตนเองเมื่อรับรู้อาการเริ่มแรกของวัณโรคกลับเป็นซ้ำ

เมื่อผู้ป่วยรับรู้ว่าคุณเองมีอาการเริ่มแรกของวัณโรคกลับเป็นซ้ำ ผู้ป่วยจึงดูแลตนเองในเบื้องต้นโดยดูแลตามอาการเพื่อบรรเทาอาการไม่สุขสบายดังนี้ เมื่อมีอาการไอดูแลตนเองโดยการรับประทานยาแก้ไอ เช่น จิบยาหอม จิบยาแก้ไอน้ำดำ อมฮอล์ส ดื่มน้ำ ชากเสมหะออกเมื่อมีเสมหะมาก ใส่เสื้อผ้าหนาๆก่อนเข้านอนเพื่อให้ร่างกายอบอุ่น ดูแลตนเองเมื่อมีอาการเหนื่อยโดยการหยุดนั่งพักหรือนอนพัก อยู่เฉยๆ ไม่ออกไปรับจ้างหรือออกไปรับจ้างน้อยลง พยายามถอนหายใจลึกๆ หายใจยาวๆ ช่วงเวลาหนึ่งอาการเหนื่อยจะดีขึ้น ดูแลตนเองเมื่อเบื่ออาหารโดยพยายามรับประทานอาหารทีละน้อย รับประทานขณะที่หิวมากๆ รับประทานข้าวต้ม แทนข้าวสวย รับประทานอาหารให้หลากหลาย เน้นอาหารที่มีประโยชน์ เช่น นม ขนม ผลไม้ อาหารเสริม น้ำมันตับปลา การรับประทานวิตามินบำรุง ยาเจริญอาหารและยาสมุนไพร ดูแลตนเองเมื่อมีไข้โดยรับประทานยาลดไข้และห่มผ้าหนาเมื่อมีอาการหนาวสั่นดังนี้

1.3.1 การดูแลตนเองเมื่อมีอาการไอ ผู้ป่วยมีอาการไอมากเมื่ออากาศเริ่มเย็นและตอนกลางคืน ดูแลตนเองด้วยการซื้อยาแก้ไอมารับประทาน เช่น จิบยาหอม ยาวัตโพธิ์ ยาแก้ไอน้ำดำ อมฮอส์ล ดื่มน้ำ ชากเสมหะออกเมื่อมีเสมหะมาก พยายามดูแลตนเองโดยใส่เสื้อผ้าหนาๆก่อนเข้านอนเพื่อทำให้ร่างกายอบอุ่น ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...มันก็ไม่อย่างไรก็ปล่อยมัน เวลาไอออกมากก็คายทิ้งไป มันออกมาเป็นเสมหะก็คายทิ้ง

(แสง กล้าหาญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2551)

...ไอก็มียาหอมเป็นขวดก็จิบนิดหนึ่งก็หายเวลาคันคอ หมอให้น้ำมาผมไม่ขอยากจิบมันหวาน บางทีก็ยาวัตโพธิ์อะไรอย่างนี้ กินนิดหนึ่งมันก็หายคันคอ ก็หายไอ ผมไม่ค่อยไอหรือก นานๆจะไอที โดยมากผมนอนผมจะใส่เสื้อหนาๆ จะไม่ค่อยไอเท่าไร พอนอนผมก็ใส่ พอไอแฉีกทีหนึ่ง ผมก็ใส่เสื้อ ผมจะไม่ค่อยปล่อยสุขภาพ

(เจตนา หวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2551)

...ตอนไอก็หายมากิน ซื้อมามากิน ยาตามตลาดตามบ้านมากินปะทะปะทั่งไปก่อน มันจะไอช่วงกลางคืนเยอะ อากาศเย็นจะไอเยอะจะเป็นช่วงนั้นก็ไอก็คอยลูกลมากินยา ยาน้ำมันยान้ำดำ

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

...ไม่ไอหรือหอม บางครั้งมันมีอาการเหมือนจะกำเร็บอีกแต่มันก็ไม่ไอเราดูแลตัวเองแต่มันก็ไม่ไอ ถ้าสมมุติไอบ้างนิดๆหน่อยๆอมฮอส์ลก็หาย ไม่ได้เจ็บคอสมมุติไอบแบบนิดๆหน่อยๆเราก็ซื้ออมฮอส์ลก็หาย

(สำลี ชาวสะอาด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2551)

...ก็ไม่ทำไง ก็ไอเอาซีเสลดออกก็กินน้ำเข้าไปก็เบาพักหนึ่ง พอครั้งคืนก็ไออีกก็กินน้ำเข้าไปคอกก็แห้งก็เป็นวันโรค

(น้ำนิง ะเริงดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

1.3.2 การดูแลตนเองเมื่อมีอาการเหนื่อย เมื่อผู้ป่วยมีการรับรู้อาการเหนื่อยจะมีความรู้สึกไม่อยากออกไปไหน ไม่อยากทำงาน ไม่ออกไปรับจ้างหรือออกไปรับจ้างน้อยลง ดูแลตนเองโดยหยุดพักบ่อย นิ่งพักหรือนอนพัก อยู่เฉยๆ ถ้าเหนื่อยมากๆ จะพยายามถอนหายใจลึกๆ หายใจยาวๆ ช่วงเวลาหนึ่งจนอาการเหนื่อยจะดีขึ้น ถ้าเดินแล้วมีอาการเหนื่อยจะเดินช้าๆ โดยไม่สนใจคนอื่น ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...เหนื่อยก็ลดทำงานอะไรต่ออะไรก็ไม่อยากไม่ทำแล้วอะไร พักผ่อนที่นี่ ก็ไม่
อยากไปไหน ไม่ทำงาน

(แอ้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

...เหนื่อยก็หยุด นิ่งพักถอนหายใจยาวๆ สักพักหายเหนื่อยก็ค่อยๆ เดิน ใครจะ
ไวกี่ปล่อยไว้ไปเหอะ

(สำราญ สราญจิต, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2551)

...เวลาเหนื่อยอะหะเหอ เวลาเหนื่อยบ่าก็นั่งเล่นไม่ได้ไปไหน ไปไม่ไหวก็ไม่ได้
ไปไหน ก็หากินข้าวต้มไปลูกก็ไปตลาดก็เอาข้าวต้มมาให้มัน ชื้อผักกาดหรืออะไรมาให้
กินมันกินกับข้าวต้ม

(เป็เลียน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...เหนื่อยถ้าเราเดินเหนื่อย ไปไหนมาไหนมันถ้าเหนื่อยหรือหอบเหนื่อยส่วนมาก
จะนอนอยู่กับที่มากกว่า จะไม่ค่อยได้ไปไหน ถ้ารู้ว่าเหนื่อยหอบไม่ไปไหน...ก็ต้อง
พยายามถอนหายใจลึกๆ ครั้งแรกไม่ได้ก็ต้องพยายาม ครั้งที่สองให้ได้ ครั้งที่สองได้
หายใจได้โล่งมันก็จะสบาย

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

1.3.3 การดูแลตนเองเมื่อเบื่ออาหาร เมื่อเบื่ออาหารผู้ป่วยดูแลตนเอง
โดยพยายามรับประทานอาหารทีละน้อย รับประทานอาหารขณะที่หิวมาก รับประทานอาหารต้มแทนข้าว
สวย รับประทานอาหารให้หลากหลาย เน้นอาหารที่มีประโยชน์ เช่น นม ขนมห ผลไม้ อาหาร
เสริม น้ำมันตับปลา วิตามิน รับประทานอาหารยาเจริญอาหารและยาสมุนไพรเพื่อจะเกิดความสุข

อาหาร ถ้าอาการเบื่ออาหารไม่ดีขึ้นก็พยายามไปพบแพทย์หรือบางครั้งบุคคลในครอบครัวก็ซื้อยา
เจริญอาหารมาให้รับประทาน ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ที่แรกนะหมอ เคียงฉันจะเล่าให้ฟัง ฮือ มันเป็นอะไร ชักโมโหตัวเองแล้วอะ
นะ ข้าวก็กินไม่ได้ กับก๊ี้ กินข้าวต้มชิวะ ต้มข้าวต้มชดข้าวต้มเลยกะมังนั่งเลย
ไม่ย่อยกรอก กินทีละน้อย ๆ อะนะ กินที่เราหิวจัด กินข้าวต้มทีละสองสามคำเท่านั้น
แหละที่กิน

(น้ำนึ่ง ระวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

...เข้าก็ซื้อขนม ซื้อขนมกิน เข้าก็กินขนมบ้าง ข้าวเหนียวข้าวนอกอะไรต่อ
อะไร เข้าก็กินขนมนี้

(ไพจิต พนาไพร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2551)

...ก็ต้องกินพวกผลไม้อะไรแทน ก็กินช่วงที่กินไม่ได้เลย กินได้ดีพวกนม กิน
ได้กินนม ผลไม้

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

...กินข้าวไม่ได้นะ แอปเปิ้ลวันละสองโลมันหน้าแอปเปิ้ลพอดีน้อ ปีใหม่เนี่ย
วันละสองโล วันละโล หลานด้วย พ่อมันด้วย ก็ได้อาศัยแอปเปิ้ลนะรอดตายมาได้

(สำลี ชาวสะอาด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2551)

...ตอนที่กินข้าวไม่ได้ก็พยายามไปหาหมอเรื่อยๆหมอเค้าก็บอกเค้าก็จัดยาให้
ยากินข้าวได้อะ

(แฉ้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

...ก็ได้ปะทะปะทังไปอย่างนี้แหละในชีวิตเนี่ยนะ ก็ขอยาวิตามินเค้ากิน

(ธูป สองสว่าง, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2551)

...ลูกก็ซื้อน้ำมันดับปลามาให้แล้วก็ยาอะไรกิน 3 ครั้ง เป็นกำๆกินยาอย่าง เดียว ยาอะไรก็ผมกินทั้งนั้น ก็ยาฝีบอกกิน คนธรรมดากินไม่ได้ ผมยังกินเลย ขมนี้ขม ติดปากอะ ต้องขมจนมันหายากชะด้วยให้กินแทนน้ำผมยังกินเลย

(ตรง คงที, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2551)

1.3.4 การดูแลตนเองเมื่อมีไข้ เมื่อมีไข้ผู้ป่วยดูแลตนเองโดยรับประทาน ยาลดไข้ ดื่มน้ำมากๆ ถ้ามีไข้สูงจนหนาวสั่นดูแลห่มผ้าหลายชั้นหรือให้คู่ครองกอด ดังตัวอย่าง คำพูดต่อไปนี้

...ก็โอ...มีไข้จับสั่นก็โถมผ้าอย่างเดียวนั้นแหละก็มันสั่นตะพริต เอาผ้าห่มห่ม แล้วให้ลูบที่ข้อมือ

(ต้องตา ขจรไกล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2551)

...ก็กินยาลดไข้เรื่อย ดื่มน้ำมาก ๆ จนเหนื่อยอ่อน

(เจตนา หวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2551)

...ก็กินยาพาราเรื่อยก็ไม่หายก็หนาว ๆ ร้อนอย่างนี้แหละ ไข้ตลอดตอน เย็น

(แฉ้ว ศิริใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

2. ระยะเวลารับรู้ความก้าวหน้าของวัณโรคกลับเป็นซ้ำและการแสวงหาความช่วยเหลือ

แม้ว่าผู้ป่วยวัณโรคกลับเป็นซ้ำจะพยายามดูแลตนเองเพื่อบรรเทาอาการไอ อาการเหนื่อยและการเบื่ออาหาร แต่ปรากฏว่าอาการของโรคได้ก้าวหน้าและรุนแรงขึ้นจนถึงขั้นที่ผู้ป่วย ไม่สามารถทนได้จึงเริ่มแสวงหาการรักษาจากสถานบริการสุขภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ระยะเวลารับรู้ความก้าวหน้าของวัณโรคกลับเป็นซ้ำ

จากผลการวิจัยพบว่า เมื่ออาการของวัณโรคกลับเป็นซ้ำก้าวหน้าขึ้นโดยผู้ป่วย รับรู้ว่าตนเองมีอาการ ดังต่อไปนี้คือ เหนื่อยมากขึ้น อยู่เฉย ๆ ก็เหนื่อย จะเหนื่อยมากขึ้นเมื่อไอบางครั้งเหนื่อยมากจนหอบ จนทนไม่ไหว เหนื่อยมากเหมือนใจจะขาด ไม่มีแรง ลุกไม่ขึ้น เหมือน จะไม่สามารถทนอยู่ต่อไปได้ ยิ่งปล่อยไว้นานยังมีอาการรุนแรงขึ้น ผู้ป่วยจะไอตลอดเวลาต่อมาก็

ไอเป็นเลือด ไอมีเลือดเป็นลิ่มๆ เสียงแหบ มีไข้สูงขึ้น น้ำหนักตัวลดผิดปกติอาการดังกล่าวปรากฏอยู่ยาวนานประมาณ 2 สัปดาห์ถึง 1 เดือน ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...คือ เหนื่อย เหนื่อยแบบทนไม่ได้ครับ ทนไม่ไหว คือเหนื่อยมาก ๆ ใจมันจะขาด

(อังคาร อิมบุญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2551)

...มันถึงไม่ไหว มันเหนื่อย มันไอแล้วมันเหนื่อย ลูกไม่ขึ้นเลย ถึงบอกพวกบ้าน

(สำราญ สราญจิต, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2551)

...คิดอย่างไรก็มันเหนื่อยอะ มันเหนื่อยแล้วมันก็หอบ แล้วมันไม่มีแรง แล้วเราก็อยู่คนเดียว เราต้องรักษาตัวเราน้อ พอเสร็จแล้วก็คิดอยากไปโรงพยาบาลก็ไป อยากไปไม่ใช่อยากไปเฉย ๆ อยากไปนอน มันอยู่คนเดียว ใครจะมาทำอะไรให้กิน อยู่โรงพยาบาลก็ยังมีข้าว มีคนทำให้กิน มีคนคุยด้วยนั่นแหละก็เลยรู้

(สำลี ชาวสะอาด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2551)

...ผมก็คิดว่ามันผิดปกติไ้ ครั้งแรกผมเคยเป็นมาแล้ว อาการมันคล้ายกัน แล้วน้ำหนักตัวมันลดผิดปกติแล้วผมไอช่วงนั้นด้วยก็เลยไปหาหมอ กลัวเป็นซ้่า กลัวเป็นอย่างเก่า

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

...ที่ก่อนจะเสียงแหบ มันไอประมาณตกจะ 2 เดือนที่ไม่ได้ ไม่กล้าไปหาหมอนะ ที่นี้มันเป็นมากๆก็เลยไป

(ตรง คงที่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2551)

...ไข้มันขึ้นสูงแล้วก็ไปโรงพยาบาล

(ต้องตา ขจรไกล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2551)

...แบบว่าฉันก็ไม่ใช่อะไรเลยแบบว่าที่นี้...ที่นี้ก็ไอๆๆออกมาไอเป็นลิ่มยาวอย่างนี้ ที่นี้มันไอหนัก ควักๆๆเลยตรงนี้ แบบว่าเป็นเลือดทั้งนั้นเลย เลือดสดๆ ไปหา

หมอเถอะแม่ ไม่ไปหอรอกหายแล้ว ให้ลูกดูใจ ให้ลูกทำใจว่าไม่เป็นอะไร พอดกกลางคืน
ไอเป็นเลือดอีกก็ต้องไปโรงพยาบาล

(ผดุง ปองฤดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2551)

...มันไอเยอะๆก็ไปตรวจ มันไม่พอเดือนหอรอกที่ไอเยอะแล้วไปตรวจ

(เปลียน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...ก็กินพารามาเรื่อยเห็นทนมไม่ไหวก็ไปหาหมอ (โรงพยาบาล) เนี่ยแหละ

(แฉ้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

...เหนื่อย เหนื่อยเฉยๆเลย ทำงานก่อสร้างอยู่เหนื่อยเฉยๆก็เลยไปตรวจ

(เปลียน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...ก็มันเจ็บปวดทั้งเนื้อทั้งตัวก็ไปหาหมอ (คลินิก) หมอ เค้าตรวจหมดไปตั้ง

(น้ำนิง ระเบิดดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

2.2 การแสวงหาความช่วยเหลือตามสถานบริการสุขภาพ

เมื่อผู้ป่วยมีอาการเริ่มแรกของวัณโรคกลับเป็นซ้ำและพยายามดูแลตนเอง
เพื่อบรรเทาอาการดังกล่าวแต่อาการของโรคกลับรุนแรงมากขึ้น ผู้ป่วยจึงตัดสินใจแสวงหา
ความช่วยเหลือตามสถานบริการสุขภาพจากคำแนะนำของเพื่อนบ้าน ตามประวัติที่ตนเคยได้รับ
การรักษา เชื่อถือในความสามารถของบุคคลากร และความสะดวกใกล้บ้านดังต่อไปนี้คือ
เริ่มจากการตรวจรักษาที่คลินิก ศูนย์วัณโรคจังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดพิษณุโลกและมาสิ้นสุด
การรักษาที่โรงพยาบาลชุมชนใกล้บ้าน ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

2.2.1 ตรวจรักษาที่คลินิก ในระยะเริ่มแรกผู้ป่วยจำนวน 2 ราย เลือก
การตรวจรักษาที่คลินิก เนื่องจากเกิดความรำคาญเพื่อนบ้านและคิดว่าตรวจรักษาที่คลินิกรวดเร็ว
และให้การรักษาดี ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...พอที่ผมเป็นแรกๆผมก็ไปตรวจที่คลินิกตรวจกับหมอ กะหมอ ตรวจที่คลินิก

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

..ไป (คลินิก) หนึ่ง หนึ่งเดียวจะครบไปแป็บเดียวก็กลับแล้ว ไปหมอ อะแล้ว เราก็แบบว่าดีๆแต่เราก็ไม่ได้ไป วันนั้นอันนี้รำคาญชาวบ้านเค้าเพื่อนกันนะ พวกบ้านไปทำงานวัด ไปช่วยวัดเค้าบอกว่า พวกจะขี่ตระหนี่ไปถึงไหน ผัวไม่รักษา คนไม่รักษา ไปหมอ...อะ ก็รำคาญ เค้าว่าเธอไปโน่นดีกว่า ไหวดีกว่า เราก็ไป ก็พวกเพื่อนบ้านเค้า บ่นว่า กลับมาจากวัดก็ไปเลย ไปเค้าก็ไม่รักษา (คลินิก) เค้าก็ให้มาโรงพยาบาลเนี่ย เค้าก็ให้เอาฟิล์มมา

(สำราญ สราญจิต, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2551)

2.2.2 ศูนย์วัดโรค ผู้ป่วยจำนวน 6 ราย เลือกลงหาความช่วยเหลือ คือ ศูนย์วัดโรคจังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดพิษณุโลกเพราะเห็นว่ามีแพทย์ชำนาญทางการรักษา วัดโรค ทราบผลการตรวจเร็ว ใกล้บ้าน มีคนแนะนำและเคยไปรับการตรวจรักษา ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ก็ลองไปตรวจเขาขาด...มันใกล้ๆบ้านแล้วก็เที่ยวไปเที่ยวมามันง่ายรับยา

(ต้องตา ขจรไกล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2551)

...ไม่ได้ไปไหนเลยแบบว่าเป็นวัดโรคเค้าแนะนำให้ไปที่เขาขาดโน่น
นะ ไปกับเค้าไปกับพี่สาวเนี่ย

(ผดุง ปองฤดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2551)

...คนเป็นครอบครัวออกไปโน่นดีกว่า ตรวจเลยรู้เลย ก็เลยไปเขาขาด ที่โน่นเค้าตรวจโรคปอดไซ้ใหม่ เค้าคง เค้าบอกว่าเค้าเป็นไอ้อย่างนี้ เค้าบอกว่าไปที่เขาขาด

(ตรง คงที, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2551)

...ก็เค้าว่าเก่ง ก็เค้าว่าโรงพยาบาลเขาขาดเค้าเก่ง เค้าเป็นโรคปอดโดยเฉพาะ เค้าเก่งเค้าว่าอย่างนั้นนะ

(เปลี่ยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...ที่นี้กวัดไม่รู้เรื่องหรือจนายเอ็กซ์เธย์ ก็เคยไปหายที่โน่น เบาที่โน่น ก็ตรวจที่
โน่น (เขาขาด)

(แอ้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

...ที่แรกก็ไปโรงพยาบาลเขาขาดนี่..ไอมันผิดสังเกตรับก็เลยไปโน่น
โรงพยาบาลเขาขาด โรงพยาบาลเขาขาด.ก็คิดว่าที่โน่นมันคงจะสบาย มันจะ
ไม่เหลวไหลไปซ้ำไปซาก แล้วก็หมอทางโน่นเค้าเก่ง...ก็คิดว่ามันใกล้ แล้วก็ยา
ก็ไม่เสีย มีบัตร 30 บาทอยู่หมอเค้าบอกว่าไม่เสียตั้งค้กัน หมอ(เขาขาด)เค้า
บอกว่าให้มารับยา ให้เข้ามานี้ เค้าให้เอกสารมาหมดเลย

(แสง กล้าหาญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2551)

2.2.3 โรงพยาบาลชุมชนใกล้บ้าน ผู้ป่วยจำนวน 3 ราย เลือกแสวงหา
ความช่วยเหลือ คือ โรงพยาบาลชุมชนเพราะตั้งอยู่ใกล้บ้าน ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ที่แรกก็ไปโรงพยาบาลเรานี่ (โรงพยาบาลคลองขลุง)

(แสง กล้าหาญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2551)

...ที่นี้แหละ สองเที่ยว โรงพยาบาลพรานกระต่ายकिनแถวนี้เค้าบอกให้ไปที่
โน่นมันแน่นนอนกว่าไอ้อะไรศูนย์โรคปอด ไปพิษณุโลกเค้าก็ส่งมาพรานกระต่าย เค้าก็
บอกให้มารักษาใกล้บ้าน ไอออกมาเป็นเลือด ก็เลยไปตรวจ ไปที่โรบบาลนั้นแหละ

(เจตนา หวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2551)

...ก็ไม่ได้ไปตรวจที่ไหนก็เลยไปตรวจที่โรงพยาบาลเรานี่ (โรงพยาบาลชาณุวร
ลักษบุรี)

(เปลี่ยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

2.3 การตรวจวินิจฉัยและการรักษาที่ได้รับ

จากอาการและอาการแสดงของวัณโรคกลับเป็นซ้ำมีความรุนแรงมากขึ้น
ผู้ป่วยจึงแสวงหาความช่วยเหลือตามสถานบริการสุขภาพและได้รับการตรวจวินิจฉัยและการรักษา

ดังต่อไปนี้ ตรวจเอกซเรย์ปอด ตรวจทางห้องปฏิบัติการ เช่น ตรวจเสมหะ ตรวจเลือด ตรวจปัสสาวะ

2.3.1 การตรวจวินิจฉัย การตรวจเพื่อการวินิจฉัยวัณโรคกลับซ้ำได้แก่ การตรวจเอกซเรย์ปอด และการตรวจทางห้องปฏิบัติการ เช่น ตรวจเสมหะ ตรวจเลือด ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ว่ามีเพื่อนรพ.อยู่โรเบียร์ ศูนย์วัณโรคนครสวรรค์เค้มาเช้คเอกซเรย์ที่โนน
เลย โรเบียร์เลย

(อังคาร อิมบุญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2551)

...พอไปก็ทำบัตร ฉายเอกซเรย์ แล้วก็หมอใหญ่เค้มาตรวจก็เค้มนั้นไม่ได้
อธิบายอะไรก็มิให้อะไรเค้มาเรียกวางจรโทรทัศน์เราก้มานะ ส่องดูแล้วเค้มาก็เอามาชี้ให้ดู
หมด

(แสง กล้าหาญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2551)

...ตรวจที่โรงพยาบาลนั้นแหละ ห้า หกครั้งกว่าจะเจอ ครั้งแล้วเนี้ยก็หลาย
ครั้งนะที่อะไรก็ๆ ครั้งหลังเนี้ยก็หลายครั้ง 5 6 ครั้งมั้ง 4 5 ครั้งมั้ง ไปตรวจแล้วไป
ตรวจอีก ตรวจอะไรหนักหนาไม่รู้ เสมอเสมหะ เลือดก็ตรวจ

(ไพจิต พนาไพร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2551)

...ตรวจ ๆ ตรวจเสมหะ ตรวจแต่เสมหะ ครั้งแรกที่ไปงวดนี้ตรวจเสมหะ
เลือดก็ตรวจมั้งงวดนี้ มันหลายเดือนแล้วอะน้อ เลือดก็ตรวจด้วยมั้ง...เอกซเรย์ด้วย
เอกซเรย์ดูว่าปอดจะเป็นยังไงมายังไง

(เป็เลียน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...ไปขึ้นแรกเค้ามีตะกร้าให้หนึ่งใบใส่เสมหะ ที่นี้เค้าบอกมาให้เอาเสลดไปตรวจ ตรวจที่ห้องเอ็กซเรย์ เค้ามีทางสีแดงเดินทางเดินแดงๆในลูกศร เปลี่ยนเสื้อใหม่ เหยนะเสื้อที่ตรวจที่เอ็กซเรย์ เปลี่ยนเสื้อนั้นออกไปก็ไปฉายยืนแขนหน้า แขนแบบนี้ที่ชาณุกลับมาเค้าก็บอกเป็นโรคเก่า เค้าก็นัดวันนั้นวันนี้ให้ไปเอายา

(แฉ้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

...เค้าก็มีตรวจเลือดตรวจอะไรหมด มีครั้งสุดท้ายเนี่ยเค้าเอ็กซเรย์ ตรวจเสมหะ เห็นเค้าว่าจะส่งเพาะเชื้อด้วย

(ตรง คงที่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2551)

2.3.2 การรักษาที่ได้รับ

เมื่อผู้ป่วยได้รับการตรวจรักษาตามสถานบริการสุขภาพเพื่อบรรเทาอาการระยะเริ่มแรกของวัณโรคกลับซ้ำก็ได้รับการตรวจวินิจฉัยด้วยการตรวจเอ็กซเรย์ปอด ตรวจเสมหะ ตรวจเลือด ผลการตรวจพบว่ากลับเป็นวัณโรคซ้ำ แพทย์ได้ให้การรักษาด้วยยาวัณโรคสูตรยา CAT-2 โดยการฉีดยาสเตรปโตมัยซินร่วมกับรับประทานยาวัณโรค 4 ชนิด ได้แก่ ไอโซไนอะซิด ไรแฟมพิซิน ไพราซิโนไมด์ อีแทมบูทอล และยาอื่นๆ คือ ยาแก้ไอ ยาแก้คัน วิตามิน ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...เค้าให้ยามา 2 อย่างกับฉีดยาละละเข็ม มียาเม็ดสีขาวเม็ดเล็ก 3 เม็ด สีเหลือง 3 เม็ด แล้วก็เม็ดสีน้ำตาลแคปซูล 1 เม็ด สีขาวเม็ดกลมใหญ่ 2 เม็ด

(อังคาร อิมบุญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2551)

...ฉีดยาทุกวัน วันละเข็มสองเดือนนู่น ไอ้ยากินมันเยอะอะของหนึ่งทีแรก 13 เม็ดมาพอฉายเอ็กซเรย์เค้าก็ลดเหลือ 8 เม็ด...มียาเม็ดเหลืองแก้ไอ

(ต้องตา ขจรไกล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2551)

...ยาฉีด แกะดูซิ อันนี้เม็ดสีน้ำตาล อันนี้เม็ดสีขาว อันนี้ก็สีขาวเม็ดเล็ก 3 เม็ด ยาบำรุงเนี่ยกินหนึ่งเม็ดหลังอาหาร 3 ครั้ง ยากินข้าวได้เพิ่งกินวันนี้ กิน 2 ครั้งไปแล้ว

(เปลี่ยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...ฉีดยาอยู่ 2 เดือน ยาแบบนี้กิน 3 เม็ดกินครั้งเดียว 4 เม็ดก็คือกินก่อนนอน สามเดือนแรก 9 เม็ด มีเม็ดสีขาว สีเหลือง สีน้ำตาล เคี้ยวใส่ช่องปาก เป็นซองเป็นชุดๆ กินซองเดียวก่อนนอน แล้วก็ยาวิตามินบำรุงกิน 3 เวลา ยากินข้าวได้ 3 เวลา มียาแก้คัน 3 เวลา คลายกล้ามเนื้อเม็ดเดียว 3 เวลา

(แอ้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

...เค้าจัดยาฉีดให้เข้าไปทุกวันทุกวัน ยากินมันมียาเม็ดใหญ่ๆ 2 เม็ดเม็ดขาวๆ 3 เม็ด เม็ดใหญ่ๆเนี่ยเค้าให้มารุ่นหลังเนี่ยมันมี 9 เม็ดเม็ดอะไรเม็ดขาว 3 เม็ด สีใหญ่ๆแดงๆ 2 เม็ด แล้วก็เอ๋อเม็ดขาวอีก 2 เม็ด อีก 3 เม็ดก็วิตามินก็ไอ้วิตามินสามเหลี่ยมอะนะนั่นแหละมีเท่านี้

(น้ำนิง ะเริงดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

2.3.3 คำแนะนำที่ได้รับเกี่ยวกับการปฏิบัติตัว

เมื่อผู้ป่วยได้รับการตรวจวินิจฉัยและการรักษาวัณโรคกลับซ้ำ แพทย์ผู้ให้การรักษาได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวดังนี้ การรับประทานยาและฉีดยาอย่างต่อเนื่อง ตรวจสอบนัด การรับประทานยาไม่รับประทานอาหารดอง ดื่มน้ำมากๆ การป้องกัน การแพร่กระจายเชื้อ ออกกำลังกาย การพักผ่อน หลีกเลี่ยงการสูบบุหรี่ ดื่มสุรา ดูแลสิ่งแวดล้อม ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

1) ตรวจสอบนัด รับประทานยาและฉีดยาต่อเนื่อง แพทย์ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการรักษา ดังนี้ รับประทานยาอย่างสม่ำเสมอ ตรงเวลา ตามกำหนด ไม่ให้ขาดยา รับประทานยาอย่างต่อเนื่องให้หมด ฉีดยาทุกวัน และไปตรวจรับยาที่โรงพยาบาล ตรงตามนัด ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...พยายามกินยานะยาตัวนี้ ถ้าป่าแข็งใจกินไปได้มันจะเป็นอยู่พักหนึ่ง แข็งใจได้ป่าจะหายเร็ว เค้าว่าอย่างนั้น เราก็กินยาตามกำหนด ไม่ให้ขาดเลย ให้กินตลอด ให้กินยาตามปกติ ไม่ให้ขาด เค้ากลัวว่าแบบขาดชุดหนึ่งก็เท่ากับว่ากินใหม่อีกเริ่มต้นใหม่ อีกทั้งทำตามอย่างเค้าทุกอย่าง

(ต้องตา ขจรไกล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2551)

...ปฏิบัติตัวกินยาประจำ อย่าขาดยาเค้าว่าอย่างนั้น พยายามกินยาอย่าให้
งต อย่าให้เว้นนะ ติดตามต่อเนื่องไปเรื่อยๆ อย่าเว้น กินยาเค้าสั่งมาอย่างนั้น อย่าให้
ขาดตั้งแต่รักษามาไม่เคยขาดชั้กเม็ดชั้กวันเลยแล้วก็ให้ไปหาหมอตามที่เค้านัด

(แอ้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

...ให้กินยาอย่าให้ขาด ให้กินสม่ำเสมอ

(ตรง คงที, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2551)

...เค้าก็ไม่ได้ว่าอะไร ก็ให้กินยาตามเวลาตามกำหนดอะนะ ไปฉีดยาทุกวัน
แล้วก็กินยาตามกำหนด

(ไพจิต พนาไพร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2551)

2) การรับประทานอาหาร ดื่มน้ำมากๆ แพทย์ได้ให้คำแนะนำ
เกี่ยวกับการรักษา ดังนี้ ไม่ให้รับประทานอาหารประเภทของหมักดอง อาหารทะเล ไม่ให้
รับประทานเนื้อวัว ปลาจ๋า ให้ดื่มน้ำมากๆอาจจะเป็นน้ำธรรมดาหรือน้ำอุ่นก็ได้ ดังตัวอย่างคำพูด
ต่อไปนี้

...ไม่กินของแสดงกินของควาว ๆ พวกของควาว ๆ แสดง โบราณเค้าว่าพวกกั้ง
พวกปลาหมึกพวกอะไร ปลารองปลาร้า ของดองอะไรอย่างนี้ก็พวกอาหารนี้แหละ

(เจตนา หวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2551)

...ไม่ให้กินพวกเนื้อ พวกผักดอง

(ธูป ส่องสว่าง, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2551)

...ให้กินน้ำตื้นขึ้นมา ให้กินน้ำ 1 แก้ว หมอเขาขาดนั้นกับบอก ตื้นขึ้นมาตอน
เช้าสองโมงให้กินน้ำหนึ่งแก้ว แล้วก็ประมาณห้าโมงกินอีกหนึ่งแก้ว ประมาณบ่ายสอง
กินอีกหนึ่งแก้ว ประมาณบ่ายสามห้าโมงกินอีกหนึ่งแก้ว

(เปลี่ยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...ให้กินน้ำมากๆ น้ำอุ่นหรือน้ำธรรมดาอย่างเรากินก็ได้

(ลำลี ชาวสะอาด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2551)

3) การป้องกันการแพร่กระจายเชื้อ แพทย์ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการรักษา ดังนี้ ให้ใช้ผ้าหรือหน้ากากอนามัยปิดปาก ปิดจมูก แม้กระทั่งเวลานอน ให้นอนในที่อากาศถ่ายเทสะดวก แยกกันรับประทานอาหาร ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...แล้วก็คือเวลานอน เวลาอะไรอย่างนี้ให้ใส่ ให้ปิดปาก ปิดจมูก นอนก็ให้นอนที่โล่งๆ

(อังคาร อัมบุญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2551)

...ให้เอาผ้าปิดปากอะไรอย่างนี้

(แก้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

...บอกให้ทำอะไรทำแยกกิน กินกันต่างหาก

(ตรง คงที, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2551)

4) การออกกำลังกาย แพทย์ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการรักษาโดยให้ออกกำลังกาย เคลื่อนไหวร่างกายโดยเฉพาะแขนและขา การเดินรอบบ้านเพื่อจะได้มีแรงทำงานดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...เค้าก็ให้ออกกำลังกายๆยกแข้ง ยกขาอย่างนี้แหละ เค้าแนะนำมา

(ต้องตา ขจรไกล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2551)

...ก็ออกกำลังมั่งอะไรมั่ง เค้าก็บอกให้ออกกำลังกายอย่างเดียว แล้วก็ออกกำลังกายก็เดินรอบบ้าน

(เจตนา หวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2551)

...ถ้าหนักก็ออกกำลังกาย ชักหน่อยนึงนะแล้วก็พอได้มีแรงอะไรต่ออะไร

(เปลี่ยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

5) การนอนหลับ แพทย์ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการรักษาโดยให้รักษา
สุขภาพ ให้พักผ่อน ไม่ให้เข้านอนดึก นอนหลับให้เพียงพอ งดการทำงาน ดังตัวอย่างคำพูด
ต่อไปนี้

...เค้าก็บอกอย่างนอนดึก

(เจตนา หวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2551)

...ให้รักษาสุขภาพนอนให้พอ

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

...ให้พักผ่อน คือไม่ให้ไปทำงานอะไร คือให้พักผ่อนอย่างเดียว

(อังคาร อิมบุญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2551)

...ได้แต่บอกมาให้พักผ่อนมากๆแค่นั้น

(แฉ้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

6) หลีกเลี้ยงการสูบบุหรี่ ดื่มสุรา แพทย์ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับ
การรักษา ดังนี้ ให้หลีกเลี้ยงการสูบบุหรี่และดื่มสุรา ถ้าเลิกหรือหยุดไม่ได้ก็ต้องลดการสูบบุหรี่
และดื่มสุรา ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...มีแต่บอกให้หยุดเหล้านะ บอกหยุดเหล้าหยุดอะไร เค้าบอกให้เลิกเหล้ากับ
บุหรี่นะ ไม่เลิกก็เบาลงเท่านั้นแหละ เลิกเหล้าหน่อย เบาเหล้า เบาบุหรี่

(ไพจิต พนาไพร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2551)

...ไม่ให้กินเหล้า ไม่ให้สูบบุหรี่ ไม่ให้ดูดยา

(แสง กล้าหาญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2551)

...บอกให้เลิกสูบบุหรี่ อย่าดูดยูรีนะ

(แฉ้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

7) การดูแลสิ่งแวดล้อมให้สะอาด แพทย์ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการรักษา ดังนี้ หลีกเลี่ยงชุมชนแออัด ดูแลบ้านและสิ่งแวดล้อมให้สะอาดและนำเครื่องนอนออกผึ่งแดด ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...แล้วก็หมั่นเอาผ้าตากแดด ผ้าหมักกับที่นอนอะไรอย่างนี้ตากแดด

(อังคาร อิมบุญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2551)

...แล้วก็จัดการในบ้านเราให้สะอาดเข้าไว้

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

...อย่าไปใกล้ชุมชนคนเยอะ โรคเราไม่ได้ติดเค้าหรอก โรคเค้าจะมาติดเราว่า เรายังกำลังอ่อนภูมิเรายังน้อย แล้วก็หนูหรืออะไรอย่าไปใกล้ก็ถ้าเค้าทำอะไรอยู่มันเหม็นก็ปอดเราไม่ดีต้องระวัง

(เป็เลียน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

3. ระยะการดูแลตนเองโดยการปฏิบัติตามแผนการรักษาของแพทย์

3.1 การดูแลตนเองโดยการปฏิบัติตามแผนการรักษาของแพทย์

ภายหลังได้รับการตรวจรักษาและได้รับคำแนะนำจากแพทย์แล้วผู้ป่วยจึงเข้าสู่ระยะการดูแลตนเองและการปฏิบัติตามแผนการรักษาของแพทย์โดยเริ่มดูแลตนเองด้วยการรับประทานยาวันโรคอย่างต่อเนื่องก่อนนอนทุกวัน ตรวจสอบนัดทุกเดือน การปฏิบัติตามแผนการรักษาอย่างเคร่งครัด การป้องกันการแพร่กระจายเชื้อโดยการปิดปากปิดจมูกเวลาไอ แยกของใช้และแยกกันรับประทานอาหารกับสมาชิกในครอบครัว การแยกกันนอน การรักษาความสะอาดของที่อยู่อาศัย เลือกการรับประทานอาหารที่ชอบและมีประโยชน์ เลิกสูบบุหรี่และเลิกดื่มสุรา การออกกำลังกาย นอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอ ทำจิตใจให้ผ่อนคลายไม่เครียดกับโรคที่เป็นและงดทำงานหนัก

3.1.1 การรับประทานยาอย่างต่อเนื่องก่อนนอนทุกวัน การดูแลตนเองโดยการปฏิบัติตามแผนการรักษา คือ ผู้ป่วยทุกรายมีความหวังว่าอยากหายจากวัณโรคและเชื่อว่ายาวัณโรคมีส่วนสำคัญทำให้หายจากโรค จากประสบการณ์ที่ผ่านมาผู้ป่วยจึงมีวินัยในการรับประทานยาโดยพยายามทำจิตใจให้เข้มแข็งในการรับประทานยา รับประทานยาวันโรคตอนเย็นหรือก่อนนอนตรงเวลาทุกวัน รับประทานยาตามกำหนดและตามที่แพทย์สั่ง รับประทานยาครบ

ทุกเม็ด ไม่เคยลืมและไม่เว้นการรับประทานยา รับประทานยาวัณโรคอย่างต่อเนื่องจนยาหมด เพราะเชื่อว่าถ้ารับประทานยาตามเป้าหมายของแพทย์ครบ 8 เดือนน่าจะหายจากวัณโรคและผู้ป่วยกลัวความตายจึงให้ความสำคัญในการรับประทานยา ต้องจำเวลารับประทานยาไว้ตลอด เพราะถ้าขาดยาหนึ่งชุดก็เท่ากับว่าต้องเริ่มรับประทานยาใหม่ ผู้ป่วยเชื่อถือในความสามารถของแพทย์และคำแนะนำของแพทย์เนื่องจากผู้ป่วยรับรู้ได้เมื่อปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ด้วยการรับประทานยาและฉีดยาอาการของโรคเริ่มดีขึ้น รับประทานอาหารได้มากขึ้น น้ำหนักเพิ่มขึ้น นอนหลับดีและร่างกายกลับมาแข็งแรง ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ยาวัณโรคทานทุกวันเลยไม่ได้เว้นสักวันเลยวันละครึ่งๆ เคี้ยวจัดมาวันละครึ่ง อะนะ ไม่เคยได้เว้นเลย ไม่เคยลืม...พยายามกินยานะยาตัวนี้ ถ้าป่าแข็งใจกินไปได้มัน จะเป็นอยู่พักหนึ่ง แข็งใจได้ป่าจะหายเร็ว เคี้ยวอย่างนั้น เราก็กินยาตามกำหนด ไม่ให้ขาดเลย ให้กินตลอด ให้กินยาตามปกติ ไม่ให้ขาด เคี้ยวแล้วว่าแบบขาดชุดหนึ่งก็เท่ากับว่ากินใหม่อีกเริ่มต้นใหม่อีกก็ทำตามอย่างเค้าทุกอย่าง

(ต้องตา ขจรไกล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2551)

...กินยาให้ถูกกำหนดตรงตามเป้าหมายที่หมอบอกไว้ คงจะหาย หมอบอกว่า กินยา 8 เดือนหายโรค แล้วก็คิดว่ากินยาถึง 8 เดือน คงจะหายคิดไว้ในใจนะ

(เปลี่ยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...กินแต่ตอนเย็นยาวัณโรค ตอนจะเข้านอนให้กินหนึ่ง เคี้ยวจัดเป็นห่อมาให้เลย กินห่อหนึ่งๆตอนเย็น ทุกเวลาไป ทุกวัน เคี้ยวยาเหลือก็ชุดกินให้หมดเลยนะ ก็กินจนหมดไม่เหลือแล้ว ไม่ได้ทำอะไรหรอกก็ไม่รู้จะทำอย่างไร หายก็หายไม่หายก็ตาย ในใจคิดอย่างนั้น แล้ว กินยาอย่างเดียวไม่มีอะไรหรอก

(น้ำนิง ะเรงดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

...ให้กินยาอย่าให้ขาด ให้กินสม่ำเสมอแต่มันก็เป็นอย่างนี้ กินสม่ำเสมอแล้ว มันจะลืมไปไหน ไปนครปฐมก็พกไปด้วย...มีก็กินยา ยาก็กินไม่ให้ขาด มันก็ไม่รู้จะทำอย่างไรก็แล้วแต่หมอบอกอย่างเดียว

(ตรง คงที, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2551)

...กินอย่างที่ได้ขนาด ได้ขนาดให้กินเวลาเดียวกันก่อนเข้านอนครั้งหนึ่ง วันละครึ่ง
ทีหนึ่ง 9 เม็ด ไม่เคยลืมซักอย่าง ซักทีเลย อยากให้หายกินเวลาอะไรจำเข้าไว้ หมอบอก
ว่าอย่างไร ย่าอย่างนั้น กินให้ครบ อย่าละทำตามใจหมอสั่งมา ปฏิบัติตัวกินยาประจำ
อย่าขาดยาเค้าว่าอย่างนั้น พยายามกินยาอย่าให้ขาด อย่าให้เว้นนะ ติดตามต่อเนื่องไป
เรื่อยๆ อย่าเว้น กินยาเค้าสั่งมาอย่างนั้น อย่าให้ขาดตั้งแต่รักษามาไม่เคยขาดซักเม็ด
ซักวันเลย

(แฉ้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

...มันมีอยู่นั้นแหละ นี่แหละคือตัวนี้แหละตัวหาย ตัวรักษา ยา ก็เลิกยากี่
ตายเมื่อนั้นแหละ ฉันคิดนะ พยายามๆไปหาหมอ ก็ไม่รู้ทำอะไรเลยกินนอกจากไปหา
หมอ

(ผดุง ป่องฤดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2551)

...กินยามาทุกวันๆแต่ไม่ขาดหรอกนะ ลุงเป็นคนมักยาด้วย กลัวตายว่าอย่าง
นั้นเหอะ อยากหาย

(ธูป ส่องสว่าง, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2551)

...ก็กินยาที่หมอให้มาอย่างเดียว ไม่ได้ทำไมเลย กินยาที่หมอให้มาครบ
ตามที่หมอสั่ง ตามที่หมอสั่ง พอได้ฉีดยา กินยา มันก็เริ่มกลับมาดีขึ้น น้ำหนักเราก็เริ่ม
ขึ้น กินได้อะไรได้เรื่อยๆ พยายามกินยาให้มันดีขึ้น พอร่างกายเราดีขึ้นก็จะกินได้ นอน
หลับดี มันก็จะเริ่มน้ำหนักขึ้น ร่างกายดีขึ้น

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

...ข้าวกินไม่ได้ก็ต้องกิน 2 ช้อน 4 ช้อนก็ต้องกิน 2 3 ช้อนกินลงไปแล้วก็
รีบไปกินยา ให้มันได้เวลาของมัน ไม่อย่างนั้นตัวยาก็ปราบมันไม่ทันมันต้องกินให้ได้
เวลาเปรี๊ยะของมันเพราะเราเป็นคนไข้คนป่วยกินตามหมอสั่งได้เวลาก็ต้องนั้น กินเวลา
ไม่ได้เพราะว่าเวลาที่ตัวยาเราไปฆ่าเชื้อถ้ามันกินเวลาไปเชื้อโรคมันยังอยู่มันก็แผลงฤทธิ์
ใหม่ หมอให้ยามาถูกก็ถูก

(แสง กล้าหาญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2551)

...ทำตามหมอบอกว่าให้กินยาให้ตรงเวลาอะไรอย่างนี้ อย่าเอายาไปทิ้งต้อง
กินต้องดูแลตนเอง กินยาตามกำหนดที่หมอสั่งครับ

(อังคาร อิมบุญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2551)

3.1.2 **ตรวจตามนัดทุกเดือน** การดูแลตนเองโดยการปฏิบัติตามแผนการ
รักษาของแพทย์ คือ การมีหน้าที่ไปตรวจตรงตามแพทย์นัดทุกเดือน ไม่เคยขาดนัดและไม่เคยไป
เกินวันนัด แพทย์ให้ยาวัณโรคมาหนึ่งเดือนยาวัณโรคหมดก็ต้องไปรับยาเพื่อให้ได้รับการรักษา
อย่างต่อเนื่อง ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ไปตามหมอนัด ไป ๆ ทุกนัดที่หมอนัดไป ไปทุกนัดไม่เคยขาด ไม่เคยพลาด
เวลา วันนั้นหมอบอกยาหมดก็ ๆ ต้องไปหาหมอ หมอให้มาเดือนหนึ่งหมดก็ต้องไปหา
หมอ หมอให้มาเดือนหนึ่งหมดก็ต้องไปเอา ไม่เคยขาด ไม่เคยขาดนัดเลย ต้องไปตาม
ทุกนัด

(แสง กล้าหาญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2551)

...ไม่เคยขาดนัดเลย ไปตรงตลอด ไม่เคยขาดซักนัดหนึ่งเลย ที่แรกไปทุกเดือน
ทุกเดือนน้อย ไปทุกเดือนบ่อยๆ ไปทุกนัดเลยหมอ ไปตามนัดไม่เคยขาดเลย หมอนัดก็
ต้องไปไม่เคยขาดเลย ไม่เคยขาดนัดขาดอะไรอย่างนี้

(สำลี ชาวสะอาด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2551)

...ต้องเป็นที่หมอไม่ใช่ที่ลุงเลยหมอแนะนำให้กินตัวนี้จะนะ ลุงไม่กินมันก็เป็น
ถ้ากินมันก็หาย หมอเค่าผ่านมาเยอะ เชื่อหมออย่างเดียวถึงได้กินตามหมอสั่งหมอดอย่าง
เดียว หมอนัดก็ต้องไปตามนัด ถ้ามันเกินกว่าที่นัดไว้เราก็ต้องไปก่อนอีกนั้นแหละ

(สำราญ สราญจิต, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2551)

...ไปรับยาทุกเดือนเลย ไม่เคยขาดนัด ไม่เคยขาดเลย

(ต้องตา ขจรไกล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2551)

3.1.3 **การปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์อย่างเคร่งครัด** การดูแล
ตนเองโดยการปฏิบัติตามแผนการรักษาของแพทย์คือ การปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์อย่าง

เคร่งครัด ทำตามคำแนะนำของแพทย์ทุกอย่างไม่ว่าอย่างไรก็ต้องทำตาม แพทย์ให้รับประทานยา ก็รับประทานยาตามกำหนด ไม่เคยฝืนคำแนะนำของแพทย์เพราะรู้ว่าแพทย์จะช่วยทำให้หายจาก วัณโรคได้และเมื่อปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์อาการของโรคจะดีขึ้น ถ้าแพทย์ไม่แนะนำการ ปฏิบัติตัวก็น่าจะเสียชีวิตและต้องอยู่ที่ตัวของผู้ป่วยด้วย ถ้าไม่เชื่อตามคำแนะนำของแพทย์ก็ เสียชีวิต ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...เชื่อหมออย่างเดียว หมอบอกให้ทำก็ทำถึงอย่างไรก็ทำตามหมอ ไม่เคยเลย ก็ไม่รู้จะทำอย่างไรเป็นโรคพะนี้แล้วมันอยู่ที่หมอคนเดียวว่าจะทำให้โรคนี้หายถ้าหมอไม่ แนะนำไม่บอกละก็มีสิทธิ์กลับบ้านเก่า

(ตำราญ สราญจิต, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2551)

...มันอยู่ที่ใจ ใจมันไม่เชื่อตามหมอมันก็ตาย

(แสง กล้าหาญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2551)

...ทำได้ทุกอย่าง ฉีดยาผมยังฉีดได้ทุกวัน 60 เข็มอะฉีดจนแฮ่อๆๆ

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

...เค้าบอกมาอย่างไรก็ทำตามเค้าทั้งนั้นเลย ไม่เคยขึ้นใจเลย อยากรู้ก็ทำ ตามใจ เค้าทั้งหมดไม่เคยขึ้นใจยังงี้อะไรเลย ทำตามแล้วมันดีขึ้นไง หมอสั่งอย่างไรก็ ทำตามทำตามหมอสั่งทุกอย่าง ที่หมอสั่งแล้วดีใจ หมอสั่งแล้วดีเราก็กทำตามหมอแล้ว อยู่ใกล้หมอดี เรายังอยากอยู่ใกล้หมอ

(สำลี ชาวสะอาด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2551)

3.1.4 การป้องกันการแพร่กระจายเชื้อ การดูแลตนเองตามแผนการรักษา ของแพทย์ในด้านการป้องกันการแพร่กระจายเชื้อของผู้ป่วย ดูแลตนเองโดยการปิดปากปิดจมูก เวลาไอ การแยกรับประทานอาหารกับสมาชิกภายในครอบครัว แยกกันนอน

1) **ปิดปากปิดจมูกเวลาไอ** การดูแลตนเองตามแผนการรักษา ของแพทย์ในการป้องกันการแพร่กระจายเชื้อคือ การใช้มือ ผ้าหรือหน้ากากอนามัยปิดปากปิด จมูกเมื่อไอและจาม การใช้หน้ากากอนามัยที่แพทย์ให้มานั้นจะใช้เมื่อเดินทางไปข้างนอกหรือ

เดินทางไปที่อื่น เช่น ร้านค้า เดินทางโดยรถโดยสารประจำทาง ขณะอยู่บ้านก็ต้องใช้หน้ากาก และแม้กระทั่งเข้านอนเพราะกลัวบุคคลในครอบครัวติดโรค ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ไอก็เอาผ้าปิดอะไรปิดก็มีเวลาไปไหนก็จะใช้หน้ากาก ไปออกข้างนอกก็ต้องใช้แล้ว กลางวันออกไปข้างนอกร้านค้าก็ใช้ อยู่บ้านก็เอาอะไรปิด

(เจตนา หวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2551)

...มี มีไอถุง มีผ้าปิดจมูกอะนะ นั้นแหละหมอเค้าเอามาไว้ให้ ก็ใช้เวลานอนเราก็ปิด เราก็กลัวติดหลานน้อยๆอีกคนไง กลัวอย่างนั้น ไปข้างนอกก็ใส่ไป ไปขึ้นรถก็ใส่ไป

(น้ำนิง ระวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

...หมอเค้าจะให้ผ้ามาครับ หมอเค้าแจกผ้ามาให้เอาไว้ปิดปากปิดอะไรเวลาไอลเวลาจาม ก็ให้กินยาให้ต่อเนื่อง แล้วก็คือเวลานอน เวลาอะไรอย่างนี้ให้ใส่ ให้ปิดปากปิดจมูกอะครับ

(อังคาร อิมบุญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2551)

...ตอนไอลตอนอะไรเราก็จะมีผ้าปิดปาก มือปิดอะไรตอนไอลตอนจาม

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

2) แยกของใช้และแยกกันรับประทานอาหารกับสมาชิกในครอบครัว การดูแลตนเองตามแผนการรักษาของแพทย์ในด้านการป้องกันการแพร่กระจายเชื้อของผู้ป่วยเรื่องการรับประทานอาหารคือ การรับประทานอาหารแยกกับบุคคลในครอบครัว รับประทานอาหารไม่พร้อมกัน แยกของใช้ในครัวเรือนทุกอย่าง เช่น ถ้วยจาน แก้วน้ำ จัดแยกไว้ต่างหากตั้งแต่ช่วงที่ตรวจพบเชื้อไวรัสโรค ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...กินแยกครับไม่กินรวมกับคนที่อยู่ด้วย ไม่ให้กิน คล้ายพวกจาม พวกชามเดียวกันอย่างนี้เค้าก็ไม่ให้ใช้ จัดวางไว้ต่างหากเลยคนป่วย คือกินอาหารก็แยกกันกินไปคือ ไม่ได้กินรวมกัน

(อังคาร อิมบุญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2551)

...หมอลเขาขาดบอกให้อะไรทำแยกกิน กินกันต่างหาก ถ่มน้ำลายอย่าถ่มลงดินแต่ผมกินไม่พร้อมกันหรือกินคนละครั้งแต่ก็ไม่ได้นั่งรวมกันหรือกินคนละครั้งแต่ก็กับข้าวอันเดียวกันนั่นแหละ ไม่ได้แบ่งว่าอันนี้ของเธอ อันนี้ของฉันไม่ได้แบ่ง เค้ายากกินอะไรเค้าก็ทำเอง ผมอยากกินอะไรผมก็ทำ..กินข้าวไม่ได้กินแยกกันแต่กินคนละครั้งแต่ว่าไม่ได้แยกกันแบบกับข้างต่างหาก กินคนละครั้งแต่ด้วยเดียวกันนั่นแหละ สมมุติผมทำกับข้างสองสามอย่างอะไรนั่นแหละแต่ผมไม่ได้มากินรวมกัน ผมกินของผมเค้าก็กินของเค้าแต่ก็ไม่เห็นมันเป็น

(ตรง คงที, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2551)

...จะแยกของกิน ของอะไรไปหมดเลยการกิน ด้วยขาม ชันน้ำแยกไว้ช่วงที่ยังมีเชื้ออยู่ จะแยกการกินหมดเลย พวกของกินของใช้ผมจะแยกกินแยกอะไรต่างหาก

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

...ก็ถ้าเป็นด้วยขามก็กินกันคนละถ้วยละขาม ตอนที่เชื้อไม่ขึ้นก็แยกไว้ต่างหาก

(แฉ้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

...เค้าก็บางคนเค้าเห็นว่าหมอลว่าเค้าติดเค้ากลัวติดเค้า บางคนเขาก็ไม่ได้ว่าอะไรหรอก เค้าก็บอกว่าเป็นวัณโรคหนะ เค้าว่าหมอลว่าติดงายแต่ห้ามไม่ให้กินกับข้าวหรือว่ากินน้ำแก้วเดียวกันพวกบ้านเค้าบอกนะเท่านั้นแหละแต่ป่าก็กินน้ำขวดของป่าเอง แก้วของป่าเอง แล้วกับข้าวบางครั้งก็ตักเอาใส่ข้าวป่ากินจนป่าก็ไปล้างไว้รวมกันแต่ไม่ได้เอาออกมา แยกออกมา

(เปลี่ยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

3) การแยกกันนอน การดูแลตนเองตามแผนการรักษาของแพทย์ ในด้านการป้องกันการแพร่กระจายเชื้อของผู้ป่วยในเรื่องการนอนหลับ คือ การแยกกันนอนโดยนอนคนละห้องนอน คนละเตียง และคนละมุ้ง ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...แยกกันนอนคนละที่ คนละเตียง คนละมุ้ง

(เจตนา หวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2551)

...เค้าก็นอนแยกน้อเค้าทำงาน ทำงานหนักแล้วเค้าจะนอนไม่นั่นไม่อะไร เรายัง
กลัวโรคจะติดเค้าด้วยก็แยกกันนอนดีกว่า

(ลำลี ชาวสะอาด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2551)

3.1.5 การรักษาความสะอาดของที่อยู่อาศัย การดูแลตนเองตามแผนการ
รักษาของแพทย์คือ การดูแลรักษาความสะอาดของที่อยู่อาศัย ดูแลสิ่งแวดล้อมให้สะอาด
ทั้งภายในบ้านและบริเวณรอบบ้าน เปิดบ้านให้อากาศถ่ายเท ดูแลทำความสะอาดบ้านทุกวัน
นำเครื่องนอนออกผึ่งแดดวันเว้นวัน ดูแลซักเครื่องนอนอาทิตย์ละหนึ่งครั้ง ดังตัวอย่างคำพูด
ต่อไปนี้

...ก็กวาดหน้าตงหน้าต่างแล้วก็กวาดแล้วก็เช็ดถู ภูบ้านนะ ถ้าอยู่บ้าน

(ต้องตา ขจรไกล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2551)

...อยู่ก็ทำความสะอาดแน่นอนถ่มมั่งกวาดมั่ง อะโรมันเต็มไปหมดเลย ทำทุก
วันนั่นแหละไม่ไหว ก็นั่งทำอะไรทุกวันๆ

(น้ำนึ่ง ระเบิดดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

...ก็ตามปกติเด็กก็เข้ามาก็เก็บกวาดภูบ้านธรรมดา เปิดโล่งอย่างนี้ประจำ
เพราะอากาศมันถ่ายเทดี ตามข้างบ้านข้างอะไรเนี่ยแหละพยายามกวาด ผ่าปูที่นอน
หรือที่นอนอะไรเนี่ยจะซักอาทิตย์ละครั้ง ที่นอนจะออกตากแดดวันเว้นวันออกตาก การใน
บ้านเราให้สะอาดเข้าไว้ก็ไม่เห็นแนะนำอะไรมากมาย

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

3.1.6 การรับประทานอาหารที่ชอบและมีประโยชน์ การดูแลตนเองด้าน
การรับประทานอาหารคือ การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย รับประทานอาหารที่
รับประทานได้ ไม่เลือกรับประทาน รับประทานอาหารที่ชอบและอยากรับประทานเป็นอาหารที่มี
อยู่ตามธรรมชาติ เน้นการรับประทานผัก น้ำพริก เนื้อสัตว์ เช่น หมู ไก่ ปลา คอยระมัดระวัง
การรับประทานอาหาร หลีกเลี่ยงการรับประทานปลาร้า ของดอง อาหารทะเล หน่อไม้ เนื้อสัตว์
ใหญ่ เนื่องจากกลัวจะทำให้อาการของโรครุนแรงขึ้นดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ไม่ได้กินอะไรเลยกินแต่หมูแล้วก็ปลาอย่างนั้นเอง

(ผดุง ป่องฤดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2551)

...ไม่เลือกอะไร แบบบ้านนอกก็กินตามธรรมชาติ ผักหญ้าต้มกิน ต้มแกงก็ไม่ค่อยนั้นกันเท่าไร ขนาดนอนอยู่โรงพยาบาลยังกลับมาต้ำน้ำพริกบ้านไปกิน ต้มผักน้ำพริก ปลาธำมะรงค์ ของดอง เนื้อ ไม่กิน พวกปลาร้าเนี่ยหน่อไม้ทำอะไรเนี่ยนะ

(ต้องตา ขจรไกล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2551)

...มันก็ปกติมีอะไรกินได้ก็กินไป มันไม่ได้ผมก็ไม่ได้มัน ก็กินที่แน่นอนก็คือหมูเป็นหลักกับไก่

(แสง กล้าหาญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2551)

...ก็ไม่ได้เลือก ถ้าอยากกินอะไรก็กิน ถ้าไม่อยากก็ไม่กิน จะกินหมูทอดกิน เนื้อทอด แกงเนื้อ ลาบเนื้อ ลาบหมู ผักต้ม ผักดิบ ข้าวต้ม ไข่เค็ม เนื้อทอดกับข้าวต้มกินๆไม่เลือกว่าแต่อยากถ้าไม่อยากก็ไม่กิน กินข้าวกับข้าวต้มกับเกลือเฉยๆ

(เปลี่ยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...ไม่มีอะไรบอกไม่ถูกหรือหระหโม ลุกเค้าก็ทำน้ำพริกผักต้มมัง แกงมังที่กินได้เราก็กิน ที่เรากินไม่ได้เราก็ไม่กิน ส่วนใหญ่กินพวกปลาเนี่ยมากขึ้น หมู ไก่ ก็มีอยู่สองสามอย่าง ของดองไม่เอาเวลากินยา ของทะเลไม่กิน

(แฉ้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

...ก็กินที่เราคิดว่าอันไหนที่มีประโยชน์ต่อร่างกายเราถึงจะกินอันไหนที่ทำให้แสดงกับโรคเราก็ไม่กิน อย่างของคาวๆอย่างพวกเนื้อวัว เนื้อควาย พวกเครื่องในอะไรเนี่ยจะไม่ค่อยเอาจะกินแต่เป็นปลาเพราะปลาจะไม่แสดงเยอะเค้าจะให้กินเนื้อปลาเป็นส่วนใหญ่ กินผัก พวกของแสดผมไม่เอาเลย

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

...ตอนหลังก็จะซื้อแต่ผักมากิน เค้าบอกว่ากินผักดี... ก็กินข้าว ไข่เน่นไข่เน่ เราอยากกินอะไรก็กินน้อ บางครั้งเราอยากกินอะไรเราก็กลัวของแสดจะน้อเราก็

พยายามถามหมอจากโรงพยาบาลว่ากินอะไรได้บ้างอะน้อ คำบอกที่ว่ากินอะไรก็กินเหอะ อี ตอนผอมจัดๆอยู่ ออยากกินปุ่เค็มดอง แบบยำปุ่เค็มดองอะไรแสงง แสงงก็ไม่กินก็กิน อย่างเดียว อยู่ใกล้หมอกก็กิน ก็ดูแลสุขภาพอย่างนี้แหละกินได้ก็กินแต่เดี๋ยวนี้อต้องดูแล เมื่อก่อนไม่ค่อยดูแลกินอะไรก็กิน เดี๋ยวนี้อจะกินอะไรต้องระวัง เมื่อก่อนไม่ค่อยได้ดูแลกิน อย่างไรก็กินถึงมีเนื้อมีหนังขึ้นมาได้

(ลำลี ชาวสะอาด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2551)

...เค้าแนะนำตั้งแต่แรกก็ลิมไปแล้วหนะ เออ ลุงหนะลิมแล้ว แต่ก็หวังไว้อย่าง เดียวว่าเราไม่กินพวกเนื้อ พวกผักดอง ให้ออย่างนี้เราเคยมาแล้วเค้าก็บอกอย่างนี้แหละ ลุง ให้อพวกผักดอง พวกเนื้อ ให้อเพราะความกลัว

(ธูป ส่องสว่าง, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2551)

3.1.7 เลิกสูบบุหรี่และดื่มสุรา การดูแลตนเองตามแผนการรักษา ของแพทย์คือ การงดสูบบุหรี่ งดดื่มสุราตามแพทย์สั่งตั้งแต่เริ่มเป็นวัณโรคถึงจะหาย เนื่องจาก เมื่อสูบบุหรี่แล้วส่งผลให้มีอาการไอและเมื่อมีผู้อื่นบอกว่าการสูบบุหรี่และการดื่มสุราไม่มีประโยชน์ จึงเลิกสูบบุหรี่และเลิกดื่มสุรา ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...สมัยก่อนดูด (บุหรี่) ไม่ดูดมาหลายสิบปีแล้วตั้งแต่เป็นครั้งแรกก็ไม่ได้ดูด

(เจตนา หวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2551)

...คราวนี้เป็นเค้าว่าบุหรี่ไม่ดี เหล้าไม่ดี สูบยากก็ไอด้วยก็เลยหยุดมันทั้งคู่ หยุด ทั้งเหล้าทั้งบุหรี่พร้อมกันหมดเลยโดยที่ไม่แตะ

(ตรง คงที่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2551)

...ไม่เคยกินเหล้าเลยตั้งแต่เป็นวัณโรคมาเนียหยุดกินมา 2 ปี แล้วมั้งเนี่ย ไม่ได้กินนะ

(น้ำนึ่ง ะเวงดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

...เค้าบอกอย่างนั้นว่ากินยาครั้งนี้ 8 เดือนๆ ช่วงนี้ ที่แรก 6 เดือน ที่นี้ 8 เดือน ให้เลิกดูดยาก็ต้องเลิกดูด เลิกยา เลิกเหล้า ต้องปฏิบัติตามที่เค้าสั่งมาถึงจะหาย
(ไพจิต พนาไพร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2551)

3.1.8 การออกกำลังกาย การดูแลตนเองตามแผนการรักษาของแพทย์ ผู้ป่วยเลือกออกกำลังกายเมื่อกำลังใจดีขึ้นโดยการปั่นจักรยานและการเดิน เนื่องจากการเดินเป็นการออกกำลังกายที่ง่ายและสะดวก โดยการเดินบนบ้าน รอบๆบริเวณบ้าน การเดินสะบัดขา เดินดูต้นไม้และรดน้ำต้นไม้ โดยจะออกเดินออกกำลังกายช่วงตื่นนอนตอนเช้าและช่วงเย็นเพื่อให้ร่างกายแข็งแรงและจะได้มีกำลัง และออกกำลังกายจากการทำงาน ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...มีการเดินมั่ง ชี่จักรยานมั่งไปทั่ว

(อังคาร อิมบุญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2551)

...มีก็เดินบนบ้าน เดินต้องถือไม้กะเทาะ แบบว่าเดินจะได้มีกำลัง กำลังขา กำลัง กำลังใจดีก็เริ่มเดิน

(ต้องตา ขจรไกล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2551)

...เข้าก็เดิน โดยมากจะเดินมันจะสะดวก เมื่อก่อนเคยเป็นทหารเก่าอะน้อ เราก็ออกสะบัดแข้งสะบัดขามั่ง เราตื่นมาแล้วเราก็เดินรอบๆบ้าน พอเดินขาไม่ไหวเราก็ทำอย่างนี้ทุกวัน เข้าบ้างเย็นบ้างโดยมากจะเดินดูต้นไม้ ก็เดินออกกำลังกายเป็นประจำ ตอนกลางวัน เข้าเย็นก็เล่นเอาเหงื่อออกก็ดี ก็เดินรดน้ำต้นไม้

(เจตนา หวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2551)

...ถ้ามันก็ออกกำลังกาย ชักหนอยนึ่งนะแล้วก็พอได้มีแรงอะไรต่ออะไร

(เปลี่ยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...เค้าก็ให้ออกกำลังกายมั่งก็ไปตากหญ้ามั่งอะไรมั่ง ถอนหญ้าอยู่นั้นแหละ

(น้ำนึ่ง ระเบิดดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

3.1.9 นอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอ การดูแลตนเองตามแผนการรักษาของแพทย์คือ รักษาสุขภาพด้วยการนอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอ เข้านอนเร็ว ไม่เข้านอนดึก พยายามนอนให้หลับ เมื่อมีอาการนอนไม่หลับก็ซื้อยาตามร้านค้าหรือไปรักษาแพทย์และสถานเอนามัย โดยได้ยานอนหลับกลับมารับประทานซึ่งจะใช้นอนหลับช่วยในการนอนหลับเฉพาะเมื่อมีอาการนอนไม่หลับเท่านั้น ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...เออนอนหลับมั่งเป็นบางที ไปหาหมอ บอกว่าหมอนอนหลับมั่ง นอน ๆ ไม่หลับ เค้าก็ให้นอนหลับมา ผมก็ว่ายาตัวนี้หมอเค้าให้มาจำกัด เค้าให้กินเวลาก่อนนอนอย่างเดียว เวลานอนหลับไม่ต้อง พอดีมันหมด ผมก็เลยเอายาตัวนี้ไปซื้อร้านหมอ ไม่กินมันก็ไม่หลับอย่างนั้นแหละแต่กินาน ๆ มันนอนไม่หลับถึงจะกิน วันไหนเราอนไม่หลับ เราถึงกิน

(แสง กล้าหาญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2551)

...นอนไม่ค่อยหลับ หายาซื้อยานอนหลับบ้างอะไรบ้าง

(แฉ้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

...นอนหลับก็ไม่ดี หลับด้วยตื่นบ่อยเพราะเดี๋ยวนี้ก็ใช้ เดียวก็ใช้คอยจะตื่น หลับไม่สนิทด้วย บางครั้งก็กินยานอนหลับแต่ก็กินไม่บ่อย หมอเค้าไม่ให้กินบ่อย ต้องไปขอที่อนามัยมากินอย่างนั้น ไม่งั้นกินอนไม่หลับหรอก...ให้รักษาสุขภาพนอนให้พอ

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

...ก็อย่านอนดึก...ก็ให้นอนพัก นอนก็ไม่ให้นอนดึกอะไรเหมือนกัน

(เจตนา หวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2551)

...ให้พักผ่อน คือไม่ให้ไปทำงานอะไร คือให้พักผ่อนอย่างเดียว นอนให้พอ

(อังคาร อิมบุญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2551)

...พักผ่อนดี ๆ อย่านอนดึก ให้เข้านอนแต่หัววัน พยายามนอนให้หลับ

(สำลี ชาวสะอาด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2551)

3.1.10 ทำจิตใจให้ผ่อนคลายไม่เครียดกับโรคที่เป็น การดูแลตนเองตามแผนการรักษาของแพทย์คือ การไม่เครียดกับโรควันโรคที่เป็น กำลังใจดี จิตใจเข้มแข็ง ปลดปล่อยไปตามธรรมชาติ เมื่อถึงเวลาก็รับประทานยาวันโรค ไม่ได้คิดอะไร ไม่ได้เดือดร้อนที่เป็นวันโรค ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ก็มันกำลังใจดี ไม่เครียดไม่อะไร ถึงเวลาก็กินได้ถึงเวลาเค้าก็หามาให้กิน อย่างนี้ก็ไม่เครียดอะไร ก็ไม่คิดอะไร ก็ทำใจสบายๆ ถึงเวลากินก็กิน ถึงเวลานอนก็นอน มันก็สบายขึ้น สบายขึ้น...จิตใจมันดีอะ จิตใจเข้มแข็ง ไม่คิดอะไรอะไรก็ทำงานได้ กินยา ก็ไปทำงานเพราะว่ามันกินเวลาเย็นเวลาเดียว กลางวันเราก็ไปทำงานกลับมาเราก็กินยา

(ต้องตา ขจรไกล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2551)

...ก็ที่ว่ากำลังใจเรามันดีขึ้นหน่อยนะ ที่ว่าเราก็ทำได้ที่ว่าตากหญ้า มั่งอะไรมั่งก็เลยทำได้ ก็เนี่ยฉันทำเตียนไปหมดเนี่ย ก่อนที่ลูกจะมาเนี่ยรกรกหมอมไม่เห็น ใจ รกอย่างกะอะไร ฉันทำเตียนหมด ก็ไม่รู้เอง ก็ไม่รู้จะปฏิบัติอย่างไรแล้ว มีแต่กินกะนอนจะให้ปฏิบัติอย่างไร

(น้ำนิง ะเริงดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

...ไม่เคยเครียด ไม่เคยอะไรเลย เฉยๆเป็นรุ่นแรกก็เฉยๆ เป็นรุ่นหลังนี้ก็เฉยๆ

(ไพจิต พนาไพร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2551)

...ไม่รู้ลึกเครียด ไม่เครียดก็เฉยๆ ก็ไม่ได้เดือดร้อนอะไร เรื่องอะไรต่ออะไรไม่ค่อยได้เดือดร้อนเท่าไร ก็อยู่เฉยๆอย่างเงี้ย จะเป็นก็เป็น

(สำราญ สราญจิต, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2551)

3.1.11 งดทำงานหนัก การสนใจการดูแลตนเองตามแผนการรักษาของแพทย์คือ เมื่อป่วยเป็นวันโรคต้องพยายามรักษาสุขภาพ สนใจดูแลตนเอง พยายามรับประทาน อาหารให้ร่างกายแข็งแรง ถ้าไม่สนใจดูแลตนเองก็จะไม่หาย ดูแลตนเองโดยงดทำงานหนัก รู้กำลังของตนเองในการทำงาน ถ้างานหนักเกินกำลังของตนก็ไม่ทำ ทำงานที่อยากทำและ

สามารถทำได้ ถ้าทำงานมีอาการเหนื่อยก็หยุดพักหรือนั่งพัก ถ้ามีอาการแสบมากๆจนลุกไม่ไหวจะนอนพัก ถ้าหายเหนื่อยก็ทำงานต่อ ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ก็พยายามไม่ทำงานหนักเท่าไร ผมอยากให้หาย พยายามรักษาให้หายก่อน แบบถ้าเราไม่สนใจตัวเราเองก่อนก็ไม่หายหรอกนั้นอ ก็ทำงานตามปกติก็ดูแลตามปกติ มันก็แข็งแรงของมันไปเอง มันก็ตามเราเคยทำ ถ้าทำขึ้นมันก็ปรับได้ ทานข้าวแล้วมันก็จะแข็งแรงตามปกติเรานี่ ดูแลการกินการอะไรเนี่ย ดูแลสุขภาพ เรื่องการกินการอยู่ เรื่องอาหาร แล้วก็การทำงานเราเนี่ย การทำงานอะไรที่หนักเกินเราก็ไม่ทำ

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

...ก็ไม่รู้ปฏิบัติตัวอย่างไรพูดไม่ถูก ก็อยู่อย่างนี้เห็นกันอยู่อย่างนี้ ใครจะทำอะไรก็ทำ ดี 4 ดี 5 ดีนั้น อยากทำอะไรก็ทำ เหนื่อยก็นั่งพัก อยากจะหากวาดต้นไม้ต้นไรก็กวาด

(เจตนา หวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2551)

...ถ้ามันไม่ค่อยเหนื่อยไม่ค่อยอะไร เข้าขึ้นก็กวาดบ้านแต่เวลาเหนื่อยก็หยุดนะ หมอ แต่เวลาเหนื่อยก็หยุด เวลาเหนื่อยก็ไม่ทำ แย่กินนอน สมมุติถ้ากวาดบ้านทุกวัน ปวดหลัง เจ็บเอวต้องมานอนแผ่ก่อน ถ้าหายแล้วก็ลุกต่ออีก พอเบาก็ลุกต่ออีกทำอย่างนั้นแหละ

(ลำลี ชาวสะอาด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2551)

...ก็ทำได้เราก็ทำ ทำไม่ได้เราก็ไม่ทำ ก็หยุดให้คนอื่นทำ

(แฉ้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

3.2 การรับรู้อาการข้างเคียงของยาวัณโรคและการดูแลตนเอง

เนื่องจากการรักษาผู้ป่วยวัณโรคกลับเป็นซ้ำจะต้องใช้ยาเป็นหลักในการรักษา ยาที่ใช้ในการรักษาได้แก่ สเตรปโตมัยซิน (Streptomycin) ไอโซไนอาซิซ (Isoniazid) ริแฟมปีซิน (Rifampicin) อีแทมบูทอล (Ethambutol) และไพราซิनाไมด์ (Pyrazinamide) ซึ่งยาเหล่านี้มีผลข้างเคียงจากยาทุกชนิดได้แก่ อาการคัน มีผื่นตามตัว หูอื้อ ตาฟาง เดินเซ มีน้ีรชะ ปวด

กระดุก ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ เหงื่อออกมาก ปัสสาวะสีแดง อาเจียน ใจไม่ตื่นนอนไม่หลับ สิวเปลี่ยนแปลงเป็นดำ ทำให้ผู้ป่วยต้องดูแลตนเองจากผลข้างเคียงของยาวัณโรค

3.2.1 การรับรู้อาการข้างเคียงของยาวัณโรค

จากผลการวิจัยพบว่า เมื่อผู้ป่วยวัณโรคกลับเป็นซ้ำรับประทานยาวัณโรคมีผู้ป่วยบางรายที่ได้รับผลจากอาการข้างเคียงของยาซึ่งมีอาการดังนี้คือ คัน มีผื่นตามตัว หูอื้อ ตาฟาง เดินเซ มีน้ตึรชะ ปวดกระดุก เหงื่อออกมาก ปัสสาวะสีแดง อาเจียนตลอดเวลา แต่ไม่มีอะไรออกมา ใจไม่ตื่นนอนไม่หลับ อยากนอนหลับตลอด สิวเปลี่ยนแปลงเป็นดำ อาการข้างเคียงของยาวัณโรคจะมีอาการรุนแรงมากในช่วงแรกของการรับประทานยาและเมื่อรับประทานยาในระยะเวลาหนึ่งเมื่อร่างกายสามารถปรับได้อาการดังกล่าวจะทุเลาลงและอาจหายได้เอง

1) คันมีผื่นตามตัว ผู้ป่วยจำนวน 6 คนเมื่อรับประทานยารักษาวัณโรค พบอาการข้างเคียงจากยาคือ อาการคันตามศีรษะ ใบหน้า ลำตัวและอุ้งมือ บางครั้งมีตุ่มขึ้นเป็นเม็ดเล็กๆและบางครั้งไม่มีตุ่มขึ้น ถ้าคันมากๆจะเกาจนเป็นแผล อาการคันที่เกิดขึ้นจะแสดงอาการตอนกลางคืนหรือหลังรับประทานยาวัณโรคทันที บางครั้งอาการคันจะมากขึ้นเมื่อรับประทานปลาหู ปลาหมึก เนื้อสัตว์ใหญ่ ลักษณะอาการคันจะคันยิบๆยับๆเหมือนมีสัตว์เดินผ่าน เช่น เหา และคล้ายเหมือนโดนยุงกัด อาการคันที่เกิดขึ้นทำให้เกิดความหงุดหงิด รำคาญใจ บางครั้งคันแล้วเกาเป็นแผลจนทนไม่ได้ต้องไปพบแพทย์ ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...มี กินยาเอา มีกินยาวัณโรคเนี่ยอะนะตอนกลางคืนมันจะคันแต่คันไม่มากนัก พอกินยาเข้าไปบิยังไม่ได้ชี้ ครั้งสองครั้งเนี่ยนะ ถ้าชี้ครั้งสองครั้งไปเนี่ยอะนะมันก็จะเบาเวลากินบิใหม่มันก็จะเหมือนยังกะยุงกัด ไม่มีตุ่ม

(เปลี่ยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...มันคันหัวเต็มเลย มันคันคันตามตัวเนี่ย กินยาตัวนี้เข้าไปมันคัน ฉันก็ว่าชี้หัวรีงน้อ ก็พอก 2 วันพอกๆแล้วก็เกา เวลานอนยังกับมีอะไรมากัดจี๊ดๆอย่างนั้น มันเป็นอะไรอย่างนั้นนะ หนะ มันคันอย่างกับเหาไต่ พักแล้วก็ตามหน้ามันเหมือนมีอะไรมาไต่ มันแปลกเหมือนกันนะ กินยาพะนี้เข้าไป เป็นอะไรของมัน มองดูแล้วฉันไม่เคยเลยซักทีอย่างนี้ หัวเกา ถ้าหลังคันให้หลานเอาไม้ถูให้ ...มันคันจนเป็นแผล มันคันยังกับมีอะไรมากัดจี๊ดๆอยู่อย่างนั้น มันเป็นอะไรอย่างนั้นนะ ไม่เคยเป็นอย่างนี้ซักที กินยามาก่อนๆทุกปี กินยา พ.ศ. 33 กินยามันก็ไม่เคยอย่างนี้

(น้ำนิง ระวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

...ก็มีคัน คันตามหน้าตามอะไรเนี่ยนะ ตามตัวเนี่ยเสียวปลีบ ๆ แปร๊บ ๆ บอกว่าเลิกกินยากก็หายเองสูง เราก็รอความหวัง...กินยามาทุกวันๆแต่ไม่ขาดหรือจนจะสูง เป็นคนมักยาด้วย

(ฐป สองสว่าง, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2551)

...คันตอนแรกเลยกินยาเนี่ย คัน ู้ ๆ มันคันเป็นตุ่มยั้งกะผดเห่อ อย่างกะเกา อย่างนั้นแหละ มันยิบๆยิบๆไปหมด สงสัยเป็นฤทธิ์ยานะ คันเนี่ย ที่นี้เกา ๆ หนักเข้า เป็นแผลทนอยู่ไม่ได้แล้วต้องไปหาหมอ

(ผดุง ปองฤดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2551)

...ถึงก็ไม่ถึงก็ไม่หัลบราคาญมัน คันอยู่เรื่อยยังกับมีตัวตาอะไรมาไต่อะครับ

(อังคาร อิมบุญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2551)

...อาการคันหะเหรอ มี ๆ อยู่โรคคันเนี่ย มันกินพวกของแสลงพวกปลาทุ ปลาหมึก เนื้อเนี่ย มันเป็นตุ่มเป็นอะไรกินยา บางที่มันตามข้อมือกินยามันก็หายพอ หมดฤทธิ์ยามันก็เป็นแล้ว มันหยุดหิดราคาญใจ

(สำราญ สราญจิต, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2551)

2) หู้อี ตาฟาง เเดินเซ เวียนศีรษะ ผู้ป่วยจำนวน 3 คนเมื่อได้รับการรักษาด้วยยารักษาวัณโรคมีอาการข้างเคียงจากยาก็คือ อาการหู้อี ตาฟาง เเดินเซ เวียนศีรษะเหมือนคนดื่มสุราแล้วเมา อาการเวียนศีรษะจะเริ่มมีอาการเมื่อเริ่มชดยาได้ประมาณหนึ่งอาทิตย์ จะมีอาการเดินเซเหมือนคนเมาสุราถึงแม้ในใจของผู้ป่วยจะคิดว่าเดินตรง อาการเวียนจะเกิดขึ้นเมื่ออยู่เฉยๆ นั่งรถ อาการดังกล่าวส่งผลให้ขับรถด้วยตนเองไม่ได้ ทำงานลำบาก ตอนกลางวันสามารถไปทำงานรับจ้างได้แต่ตอนกลางคืนไม่สามารถทำงานได้ ถ้ามีอาการเวียนศีรษะหรือเดินเซมากต้องหยุดพัก ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ซัดมาก ๆ แล้วมีน 30 กว่าเข็มอย่างกับคนเมา เราก็ว่าเราเดินตรงแต่เดินเซ มีนอย่างกะนั่งรถนั่งรามันก็มีนอยู่อย่างนี้ ถ้านั่งรถนั่งอะไรก็มีนอยู่อย่างนี้ ก็ขับรถขับลา

อะไรไม่ได้ก็มึนแบบว่าคนเมาอย่างนี้ประคองตัวไม่อยู่...มึนอย่างเดียว มึนเราก็อหุตุรู้ว่าจะไปไม่ไหวเราก็อหุตุ

(เจตนา หวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2551)

...เป็นตอนกินยา บ้าไม่ได้เป็นครั้งนี้ครั้งแรกบ้าเป็นครั้งที่สองแล้วนะ เมื่อก่อนจริงๆมันก็พอได้ยีน ทีนี้พอมากินยาเข้าหูอื้อตาฟางเป็นเดือนๆบางครั้งเหมือนกับคนเมาเหลือ

(เป็เลียน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...จิตยามีอาการมัวเนี่ยแหละ เริ่มจิตยาได้ซักอาทิตย์จะเริ่มมัวจะเริ่มเมาแล้วยังกะคนเมา ตอนกลางคืนผมเดินไม่ได้เลย ยิ่งกับคนเมาเมาเหล้าอย่างนั้นแหละ เซ จนทุกวันนี้ไปทำงานตัดอ้อยยังเซอยู่นะเนี่ยกลางวันพอทำได้ กลางคืนไม่ต้องเลย ขับรถผมก็ยังไม่ขับไม่ได้เลย ไม่ได้หรอก มัว เมาอย่างกะคนเมานั้น โฮ หลายอย่างเลยเอ็ง การทำงาน การขับรถเนี่ย ขับไม่ได้เลย จะทำงานตัดอ้อย ทำงานเกี่ยวกับไร่กับนาเนี่ย ขับรถขับล้ามันก็ทำไม่ได้เนี่ย มันล้าปากมากมันเซ มันจะล้า

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

3) ปวดกระดูก เมื่อผู้ป่วยรับประทานยาวัณโรค มีจำนวนผู้ป่วย 4 คนพบอาการข้างเคียงจากยาวัณโรคคือ มีอาการปวดเมื่อยตามตัว ได้แก่ ปวดศีรษะ ปวดขา ปวดหลัง ปวดกระดูก ปวดข้อ บางครั้งอาการปวดร่วมกับมีอาการชาตามมือและเท้า อาการปวดดังกล่าวจะมีอาการมากช่วงเช้ามีดและอาการปวดจะหายได้เองแต่ทำให้ลุกนั่งลำบาก ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...มีบางครั้งก็ปวดหลัง ทานยาตัวเนี่ยอะ บางครั้งก็ปวดมันก็หายของมันเองๆ บางครั้งเนี่ยลุกปวดหมดเลยนะ เดี่ยวมันก็หายของมันเอง จะปวดช่วงเช้าๆ บางครั้งตี 4 ตี 5 ช่วงเช้าๆปวด

(ไพจิต พนาไพร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2551)

...ไปฉีดยาทุกวัน ไม่เคยจะเว้น เสาร์ อาทิตย์หรืออย่างไรเนี่ยหรือเสาร์อาทิตย์ ฉีดละมั้งกลับกันเราก็จำไม่ได้ เวลาไปฉีด ฉีดจนเดินไม่เป็นสะพาน มันทึบ มันทวด หมดตามสะโพกอะไรอย่างนี้อะนะ ระบบ มันทึบจืดจืด จืดจืด หมอบอกว่าถ้าเลิกกินยา มันทึบหายเองลุง มันทวดหมดแหละตามอะไรเนี่ย ปวดกระดูกกระเดี้ยวะนะ

(รูป สองสว่าง, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2551)

...มีปวดขา ปวดแข้งปวดขา ก็คันบ้างปวดบ้าง คันแล้วปวดตามแข้งตามขา เนี่ย

(ตำรวจ สราญจิต, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2551)

...ก็มีหลายโรคเหมือนกัน มันทึบข้อ ขัดตามกระดูกอย่างนี้ ปวดไปหมด มันทึบ ขัด ไม่รู้เป็นอย่างไร มันทึบมาเกือบสองเดือนกว่า ปวดตามนี้แล้วก็มาปวดหัวเนี่ยนะ แล้วมือเท้าก็ชา ไม่ได้นึกว่าเป็นโรคอะไรหรอก ฉะนั้นนึกว่าเป็นตะคริว อื้อ แล้วมันออกจากขามันก็ขึ้นข้อมันก็ปวด ขัด เวลาเรานั่งอย่างนี้ขอโทษนะหมอ เวลาเราเหยียดอย่างนี้ ต้องให้มันลั่นเป๊ะมันถึงจะลุกขึ้นได้ มันแปลกๆเหมือนกัน

(น้ำนิง ะเรงดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

4) เหนือออกมาก ปัสสาวะมีสีแดง ผู้ป่วยจำนวน 3 คนเมื่อรับประทานยาวัณโรคได้รับผลการข้างเคียงจากยา คือ เหนือออกมากเหมือนกลืนยา ปัสสาวะออกมาสีแดงตลอด คีระชะและใบหน้ามีผิวน้ำงลอก ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ตอนทาน (ยา) ใหม่ๆมันก็จะเหนียวจะอะไร เหนือก็ออกคล้ายๆเหมือนกลืนยา อะไรเนี่ย กินใหม่ๆก็จะมีอาการคือ ตอนไปฉีมันจะสีแดง ถ่ายท้องบ่อย แล้วก็ไอ พอต่อมากินมาเรื่อยๆก็จะเข้า ห้างน้ำเป็นเวลาแต่ว่าเยี้ยว ฉีจะสีแดงตลอดคือยาขับ ตอนนั้นพอเบาฉีจะเป็นสีเดิมนะครับ ออกสีเหลืองไม่เหม็นไม่อะไรครับ

(อังคาร อิมบุญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2551)

... (กินยา) วันละเวลาอะนะ กลางคืนพอกินข้าวอึ้มเคี้ยวหมากเคี้ยวพลู พอ
 ข้าวเรียงเม็ดเวลานอน แต่มันก็เยียวแดงเหมือนกันนะ ยาอะเยียวออกมาแดงเหมือนกัน
 มันเป็นจากยาเค้าเม็ดสีน้ำตาล 2 เม็ดนะ เป็นจากยาแค่นั้นแหละ
 (น้ำนิง ะเริงดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

...ที่ผิปกตก็มีหัวลอกก็หน้าลอกนั้นแหละ ก็ปัสสาวะมันก็แดงมันก็ได้ปกติ
 มันก็ผิปกตนิดหน่อย

(ตรง คงที, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2551)

5) อาเจียน ผู้ป่วยจำนวน 2 คนเมื่อผู้ป่วยรับประทานยารักษา
 วัณโรคพบ อาการข้างเคียงจากยาคือ อาเจียนแต่ไม่มีอะไรออกมา บางครั้งมีแต่ลม ถ้าอาเจียน
 มาก ๆ จะเหนื่อยหอบ กระสับกระส่ายจนหายใจไม่ทัน ทูรนทูราย คอแห้ง ทำให้คิดว่าอาการป่วย
 เป็นวัณโรคมีแต่ความทุกข์ ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...มันจะอาเจียนตะพริ๊ด อาเจียน มันไม่ใช่มีน้ำมีอะไรออกนะแต่อาเจียน
 ตะพริ๊ด...มันเหนื่อยนะซีอาเจียนมากๆเข้ามันเหนื่อยหอบ หอบตัวโยนเลย มัน
 กระสับกระส่าย ทูรนทูราย มันเหนื่อย หายใจไม่ทันแล้วทูรนทูรายอย่างนั้น

(ต้องตา ขจรไกล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2551)

...มีคอแห้ง อมหมากไวนาน ๆ รากออกมาบางที่มันเหม็น ไม่มีอะไรหอกมีแต่
 ลมนั้นแหละ มันจากมันก็แน่นขึ้นอย่างนี้เอง ถ้าได้มันบิต มันไม่มีความสบายหมอกความ
 สบายเนี่ยไม่มีหอกมีแต่ความทุกข์อย่างเดียว...โรคห้าบ้าๆๆพะนี่

(น้ำนิง ะเริงดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

6) นอนไม่หลับ เมื่อผู้ป่วยวัณโรครับประทานยา อาการที่เพิ่มขึ้น
 ที่พบ คือ ตอนกลางคืนจิตใจไม่ดี นอนไม่ค่อยหลับ อาการนอนไม่หลับส่งผลให้ร่างกายของ
 ผู้ป่วยผอมลง ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ใจกลางคืนไม่ดี จิตใจไม่ค่อยดี นอนไม่หลับ

(เปลิเยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...นอนไม่ค่อยหลับกินยาไปเนี่ย

(น้ำนิง ระวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

...มันนอนไม่หลับคล้ายๆมันจะผอมลง ทีนี้มันก็ผอมลงเรื่อยๆ

(อังคาร อิมบุญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2551)

7) ง่วงนอน ผู้ป่วยจำนวน 2 คนเมื่อรับประทานยาวัณโรคพบอาการข้างเคียงจากยาวัณโรค คือ อาการง่วงนอนเป็นหลังรับประทานยาได้ไม่นานเป็นช่วงเวลาหนึ่งอาการจะหายไป อาการง่วงนอนทำให้ผู้ป่วยไม่อยากไปไหน ได้รับความทรมานอยากจะนอนอย่างเดียว ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ง่วงนอน ชักง่วงนอนๆ กินแล้วค่อยจะง่วงนอน บางครั้งง่วงนอนพักเดียว แลละบางครั้งก็หาย

(ไพจิต พนาไพร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2551)

...กินยาใหม่ๆเนี่ย โฮ...ทรมาน ขับรถลงมาเนี่ยมานอนหมดวันเลยมันเหมือน จะไม่อยากไป แต่มันก็ต้องไป หากคนไม่ได้ก็ต้องไป

(ตรง คงที, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2551)

8) สิวเปลี่ยนเป็นสีดำ ผู้ป่วยจำนวน 4 รายเมื่อรับประทานยา รักษาวัณโรคพบอาการข้างเคียงจากยา คือ สิวเปลี่ยนเป็นสีดำ เหมือนถูกแดดเผา ผิวดำทั้ง ใบหน้า ลำตัวและเท้า ใส่รองเท้าหุ้มเท้าก็ยังไม่ขาว ผอมดำจนใจคอไม่ดี รับประทานข้าวไม่ได้ น้ำหนักลด ผอมจนตาลึกจนมีคนอื่นทักว่าผอม คนที่ผิวขาวผิวยังเปลี่ยนเป็นสีดำทำให้รู้สึกไม่สบายใจ ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ตอนกินยาได้แต่ดำเฉยๆดำปี๋เลยตัวเนี่ย ฮูว หน้าตาดำหมดอะอย่างกะตาก แดด แดดเผาอย่างนั้นแหละ กินยาจะดำ เหมือนคนถอดเสื้อดำอย่างนั้นแหละ มันก็ไม่สบายใจเท่าไรหรอกเห็นหน้าดำตัวดำนะเคยขาวอยู่แล้ว แล้วไปดำเนี่ย

(ต้องตา ขจรไกล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2551)

...มันมีอาการที่แรกเลยอะ ที่เป็นไม่รู้อะนะ เอาที่แรกก่อน เป็นไม่รู้หอบ ไปฉายเอกซเรย์ ไปทำอะไรก็ไม่รู้ น้ำหนักจาก 62 เหลือ 35 โลนะ ที่แรกนะ ผมไม่มีนั่นแล้ว ก็ดำหมดเลย ตัวเนี่ยดำหมด แล้วก็ผอม ผอม หมอลองคิดดูเหอะจาก 65 หรือ 35 นะ

(ลำลี ชาวสะอาด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2551)

...เปลี่ยน เปลี่ยน ร่างกายของป่าพอเป็นวัณโรคขึ้น ป่าจะผอม ผมดำใจไม่ดี เป็นบางครั้ง กินยาพวกนี้ต้มของมันไม่โปร่ง เมื่อก่อนนี้เวลาเป็นก็บอกเค้า เค้ารู้ ใจไม่ค่อยดี ผอม กินข้าวก็บางเวลาก็กินได้ บางเวลาก็กินไม่ได้แต่ตอนนี้มันก็พอกินได้หน่อยๆ ตอนเป็นครั้งแรกกินไม่ได้เลย มันกลืนไม่ลง กินนมไปก็กินครึ่งกล่อง กินอะไรก็จืดๆแจ็บๆคำสองคำ ก็ผอมลงตั้งแต่เป็นวัณโรค มาผมไปลิบกว่าโลผอมอะน้ำ

(เปลี่ยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...ด้านร่างกายก็คือ พวกนี้ผมว่าดูแล้วพวกนี้ผมว่าหน้าจะดำ เท้าจะดำพวกนี้ใส่รองเท้ามันยังไม่ขาวเลย ผมสังเกตเห็นแล้วทุกคนแล้วผมมาสังเกตเห็นตัวผมเองดูอย่างนี้เนี่ยนะ มันไม่ขาวหรือกึ่งดำไปหมดเลย ใส่รองเท้าหุ้มมันยังไม่ขาวเลย มันดำอย่างไรผิวดำปิดไปหมด หน้าก็เหมือนกัน...แต่ตอนที่มันเป็นมันดำหมด ใส่รองเท้าสวมอย่างไรมันก็ไม่ขาว หน้าดำดำหมดเลย หมอไม่สังเกตเห็นคนพวกนั้นหรือ คนขาวผิวดำเลย

(ตรง คงที่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2551)

3.2.2 การดูแลตนเองจากผลข้างเคียงจากยา

จากผลการวิจัยพบว่า อาการข้างเคียงจากยาวัณโรคถึงแม้จะไม่ได้พบในผู้ป่วยทุกรายแต่อาการดังกล่าวจะมีอาการรุนแรงมากในช่วงเริ่มรับประทานยาและอาการจะทุเลาความรุนแรงและหายไปได้เอง เนื่องจากผู้ป่วยเคยมีประสบการณ์การรับประทานยาวัณโรค จึงมีการดูแลตนเองเมื่อมีอาการข้างเคียงจากยา คือ รับประทานยาและทายาแก้คัน เกาหลัง ทำใจให้เข้มแข็ง ดูแลความสะอาดผิวหนัง เมื่อมีอาการเวียนศีรษะเดินเซดูแลตนเองโดยการเฝ้าระวังอาการ ซื่อยามารับประทานเอง งดทำงานหนัก ไม่เดินทางตอนกลางคืนและให้บุคคลในครอบครัวขับรถ การดูแลตนเองเมื่อมีอาการอาเจียนคือ พยายามรับประทานยาในเดือนแรก รับประทานยาแก้อาเจียนและพบแพทย์ปรึกษาทุเลาอาการ การดูแลตนเองเมื่อมีอาการจิตใจไม่

คือ การแยกตัวอยู่คนเดียว การดูแลตนเองเมื่อมีอาการปวดกระดูกคือ การปล่อยไว้ให้หายตามธรรมชาติ การดูแลตนเองเมื่อมีอาการข้างเคียงจากยาซึ่งนอนไม่หลับคือ พยายามนอนให้หลับ

1) การดูแลตนเองเมื่อมีอาการคัน เมื่อผู้ป่วยมีอาการคันผู้ป่วยดูแลตนเองดังนี้ รับประทานยาแก้คัน ทายาแก้คัน เช่น คาลาไมด์ เกาหลังเองหรือให้หลานใช้ไม้เกาหลังให้ รักษาความสะอาดของผิวหนัง ทำจิตใจเข้มแข็งถือว่าฤทธิ์จากยา

1.1) รับประทานยา ทายาแก้คัน เมื่อมีอาการคันจากผลข้างเคียงจากยาวัณโรคผู้ป่วยดูแลตนเองดังนี้ รับประทานยาแก้คัน ทายาทูเลอาอาการคันเช่น คาลาไมด์ โดยยาแก้คันได้มาจากแพทย์ อาการคันจะเริ่มคันเมื่อรับประทานยาข้ามคืน นอกจากการทายาและรับประทานยาแก้คันผู้ป่วยมีการดูแลตนเองโดยการเกาหลังเองหรือให้หลานเกาหลังให้ ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ก็กินยาแก้คันนอกจากกินยากี่เกาก็รักษาที่เอายาม้างอะไรมั้งเค้าแจกยามาทากีทา

(แฉ้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

...เค้าให้คาลาไมด์มาทากีทา มันก็เบาคัน

(ตรง คงที, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2551)

...ก็ทานยาแก้คัน ทายาเป็นน้ำนะเค้าเรียกว่ายาอะไร ยาอะไรนะยาแก้คันเป็นน้ำ

(ผดุง ปองฤดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2551)

...มันเป็นตอนกินยานั้นแหละกำลังกินยาปัจจุบันเนี่ยคัน ต้องข้ามคืนแล้วถึงคัน ถ้าคันมากก็กินยาแก้คันหะหมอ เค้าให้มา

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

...ถ้าหลังคันก็ให้หลานเอาไม้ถูหลังให้ หนูเอาไม้เกาหลังให้แม่ติ เอาไม้นี้

(น้ำนิง ะเริงดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

1.2) **รักษาความสะอาดของผิวหนัง** เมื่อมีอาการคันผู้ป่วยดูแลตนเอง คือ การดูแลรักษาความสะอาดของผิวหนังโดยการอาบน้ำ ชัดตัวทำความสะอาด ใช้แปรงถูตามตัวโดยเฉพาะบริเวณที่คันมากจะฟอกสบู่ฟอก สระผมบ่อยครั้งร่วมกับการเกาตีระชะ และทาแป้งเย็นหรือแป้งธรรมชาติตามร่างกายเพื่อทุเลาอาการคัน ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ฉันก็ว่าขี้หัวหรืองิ้วก็ฟอก 2 วันฟอก 2 วันฟอกแล้วก็เกา

(น้ำนึ่ง ระวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

...ป่าอาบน้ำป่าไม่ได้อาบน้ำอย่างเค้า ไม่ได้ราดแพล็บๆก็ขึ้นก็อะไร อาบน้ำต้องขัดต้องอะไร อีตรงไหนคันก็เอาสบู่ฟอก เอาแปรงถูเอาอะไรต่ออะไร

(สำลี ชาวสะอาด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2551)

...นี่ก็ไม่ได้ไปหาหมอหรือไปที่ เอาแป้งนั้นอะไรนะแป้งเภสัชหรือแป้งอะไร ร้อนๆทาก็เบา

(ผดุง บ่องฤดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2551)

1.3) **ทำใจให้เข้มแข็ง** เมื่อมีอาการคันผู้ป่วยจำนวน 1 คน ทำจิตใจให้เข้มแข็ง ทำความเข้าใจว่าเกิดจากฤทธิ์ยาที่จะทุเลาอาการคันและอาการคันจะทุเลาและหายไปเอง โดยอดทนรับประทานยาวันโรคต่อไปจากประสบการณ์ที่ตนเคยเป็นวันโรค ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ก็ปล่อยมันเหอะถือว่ามากับฤทธิ์ยา เคยกินมาแล้วนี่ถือว่าปล่อยมันเหอะ มึงจะคันก็นิดๆหน่อยๆ กูก็ไม่เกี่ยวกับมึงแล้วจิตใจของป่าเดี๋ยวก็หายไป ชี้ครั้งสองครั้ง เดี่ยวก็หายไปป่าคิดอย่างนั้น

(เปลี่ยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

2) **การดูแลตนเองเมื่อมีอาการเวียนศีรษะ** เมื่อผู้ป่วยมีอาการเวียนศีรษะ เดินเซผู้ป่วยดูแลตนเองดังนี้ รับรู้อาการเวียนศีรษะว่าไม่สามารถป้องกันได้ รับรู้ข้อจำกัดของตน ระมัดระวังการเคลื่อนไหว งดทำงานหนัก ทำงานที่ทำได้ในตอนกลางวัน ไม่เดินทางตอนกลางคืน ให้บุคคลในครอบครัวช่วยขับรถ ถ้าเวียนศีรษะมากก็นั่งพัก ปล่อยให้

อาการเวียนศีรษะทุเลาหรือการที่พยายามรับประทานเองซึ่งก็พบว่าอาการเวียนศีรษะไม่ทุเลา บางครั้งไม่รู้จะทำอย่างไรก็ต้องปล่อยให้อาการเวียนศีรษะอยู่อย่างนั้น ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...มีนเราก็หยุด รู้ว่าไปไม่ไหวก็หยุด (เดิน) หยุดทำงาน

(เจตนา หวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2551)

...ต้องคอยระวังเอาชิตอนเราไปไหนก็ต้องระวังเอา ตอนเราทำอะไรก็ต้องคอยระวังเอา ไม่ได้ทำอะไรก็คอยป้องกัน กันเราเวลาเราทำอะไรต้องคอยระวังเอาชิตอนที่เราป้องกันเนี่ยป้องกันไม่ได้หรือกมันมั่วตลอดเวลา ตอนนี้ก็ปล่อยไม่ได้ทำอะไรเลย กลางคืนก็ไม่ไปไหน กลางวันก็ออกไปตัดอ้อยก็พอทำได้ ไม่รู้จะทำอย่างไรแล้ว ปล่อยมันมันไปอย่างนั้นเอง รู้สิ่งไหนที่ทำได้ก็ทำ ทำไม่ได้ก็ไม่ทำนะ เอาแค่นี้...ก็ชื้อยาแก้ มีนตามท้องตลาด กินมันก็ไม่เบาหรือก ยามันไม่หายก็เลยต้องปล่อย ที่ขับรถไม่ได้ก็ให้แฟนขับรถให้เพราะมันจะมั่วไป เผลอแพลลิบเดียวก็จะเซตกถนน ตกอะไรไป มันมั่ว

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

...ก็นั่งพักอย่างเดี๋ยวก็นั่งแล้วก็นั่งพัก มีนแล้วก็นั่งพักอย่างเดี๋ยวก็นั่งพักอย่างชื้อไป

(น้ำนิง ระวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

...มันเรื่อยๆๆเดินไม่ไหว มีนเหมือนคนเมาเลยก็บอกกับหลานว่าไม่ไหวต้องให้หลานขับรถไปดีดิด

(เจตนา หวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2551)

3) การดูแลตนเองเมื่อมีอาการอาเจียน เมื่อผู้ป่วยมีอาการอาเจียน มีการดูแลตนเองโดยพยายามรับประทานยารักษาและยาแก้อาเจียน ถ้าอาเจียนเสร็จก็ไม่รับประทานอะไร เมื่ออาเจียนออกแล้วอาการจะดีขึ้น ถึงแม้มีอาการอาเจียนจะมีอยู่แต่ก็ต้องทนรับประทานยารักษาโรคต่อเพราะอาการอาเจียนจะมีมากในช่วงเดือนแรกที่รับประทานยารักษาโรค ถ้าเดือนที่สองอาการอาเจียนจะดีขึ้นจนหายไป ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ก็พยายามกิน มันเป็นอยู่เดือนแรก พอเดือนสองก็ค่อยยังชั่ว กินข้าวกินอะไรได้ ข้าวพอกินได้ ก็ไปหาหมอว่าแพ้ยาไหมถึงอาเจียนตะพริดอย่างนี้ เค้ามียามาให้ยาเม็ดเหลืองๆน้อยๆแก้อาเจียนอะหมอเค้าให้มาประจำเลย คือต้องทนกินยามันจะผ่านไปได้ ก็ทนกินตลอด อาเจียนแล้วก็ไม่กินอะไรก็หยุด ก็ไม่ได้ทำอะไรพ้ออาเจียนออกแล้วมันก็โล่ง เบา

(ต้องตา ขจรไกล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2551)

...ก็กินยาแ็งยาร้อนโรค บางวันก็กินสองหนเลยนะ เข้าหน เย็นหนอย่างนี้กินทนกินไปเดี๋ยวมันก็ดีเอง

(น้ำนิง ระวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

4) การดูแลตนเองเมื่อมีอาการปวดตามกระดูก เมื่อผู้ป่วยมีอาการปวดตามกระดูกจากผลข้างเคียงของยาร้อนโรคดูแลตนเอง คือ ปล่อยให้หายได้เองตามธรรมชาติรับประทานยาแก้ปวดและถ้ามีอาการปวดมากก็ไปพบแพทย์ อาการปวดตามกระดูกจะปวดเมื่อมีการเคลื่อนไหวร่างกาย อย่าไปคิดว่ามีอาการปวดหรือถึงแม้จะมีอาการปวดตามกระดูกมากก็ต้องรับประทานยาต่อไป ไม่เปลี่ยนยา ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...มันก็หายของมันเอง เดี๋ยวมันก็หายของมันเอง เนี่ยลุกปวดหมดเลย เดี๋ยวมันก็หายของมันเอง

(ไพจิต พนาไพร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2551)

...ก็ปวดตามแข้งตามขาเนี่ย ที่นี้น้องสาวก็มาเยี่ยม น้องสาวก็อยู่กับกระทรวงเขาบอกว่าฉีดยาหนะ ถ้าแกปวดเมื่อยก็หายากินเอา ยาเนี่ยแรงอย่าไปเปลี่ยนนะ น้องสาวเค้ามาจากกรุงเทพ

(สำราญ สราญจิต, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2551)

...ปล่อยให้หายเอง อย่าไปนึกถึงมัน เดี๋ยวก็นหายไปเอง

(ฐูป สองสว่าง, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2551)

...ปวดแข็งปวดขาบางที่ไม่ไหวก็ไปหาหมอ

(น้ำนิง ะเรงดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

5. การดูแลตนเองเมื่อมีอาการนอนไม่หลับหรือไม่สบายใจ
เมื่อผู้ป่วยมีอาการนอนไม่หลับ มีการดูแลตนเองโดยการพยายามนอนให้หลับ หากจิตใจไม่ดีก็จะ
แยกตัวจากผู้อื่น ถ้ามีอาการไม่สบายใจก็เบี่ยงเบนความไม่สบายใจโดยการต้มน้ำร้อน นั่งเล่นแล้ว
อาการจะดีขึ้น ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ก็ไปเอาน้ำร้อนมากินแหละ มานั่งคนเดียวซักครึ่งชั่วโมง เดี่ยวมันก็หาย
ดมยาลมก็หาย พอซักพักคนเข้าใจก็ประมาณ ซักชั่วโมง นั่งเล่นอะไรเปิดไฟซึ่งโมงหนึ่งก็
ขึ้น นอนขึ้น ลมยาลมก็ดีขึ้น

(เปลี่ยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...ก็นอนก็พักใหญ่ ๆ แลจะกว่าจะนอนก็ปล่อยมันอยู่อย่างนี้แหละเดี๋ยวมันก็
ค่อย ๆ หลับเอง

(น้ำนิง ะเรงดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

3.3 การรักษาทางเลือก การดูแลตนเองเมื่อป่วยเป็นวัณโรคกลับซ้ำพบว่าผู้ป่วย
จำนวน 2 ราย แสวงหารักษาทางเลือกรวมกับการรักษาวัณโรคกลับเป็นซ้ำ คือ การใช้ยา
สมุนไพร การรับประทานยาฝีบอก ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ยาสมุนไพรก็ไม่ค่อยดีหมอเค้าอธิบายให้ก็ว่าดีก็ดีกว่าแข่งก็ดี กินดูที่แรก
มันก็หมอกก็บอกให้กินเช้า กลางวัน เย็น ก็กินเช้า กลางวัน เย็น นางกลัวมันจะกระจาย
เส้นเลือดเส้นอะไรไปละมัง...ปากินยา กินข้าวได้ กินยา (ยาวัณโรค) เนี่ย แล้วก็กินน้ำ
เยอะๆ ตอนเช้ากินน้ำ 1 แก้ว ตอนเช้าแก้วหนึ่ง หนึ่งแก้ว ตอนเช้ากินน้ำ 1 แก้วแล้วก็
มากินยาที่ให้หมอดูชาวนั้น (ยาสมุนไพร) 1 จอก จอกเล็กๆอะนะ นั่นนะยาสมุนไพร
พอกินยาสมุนไพรเสร็จจวบ่าน กวาดบ้าน ซักผ้า ทำกับข้าวเสร็จก็กินข้าวก็มีแรงขึ้น

(เปลี่ยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...ยาข้าวนอกก็กินน้องซื้อมาให้จากนครสวรรค์บ้างแล้วลูกก็ซื้อมาจากกรุงเทพ บ้างมันอ่านไม่ออกกะมันเป็นภาษาอังกฤษทั้งนั้น ลูกซื้อน้ำมันดับปลามาให้แล้วก็ยาอะไรซื้อยากิน 3 ครั้ง เป็นกำๆกินยาอย่างเดียวยาอะไรตีผมกินทั้งนั้น ก็ยาฝีบอกกินคนธรรมดา กินไม่ได้ยังกินเลย ขมนี้ ขมติดปาก อะต้องขมจน...มันหายากชะด้วยให้กิน แทนน้ำผมยังกินเลย

(ตรง คงที่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2551)

4. การได้รับการสนับสนุนจากแพทย์ บุคคลในครอบครัวและเพื่อนบ้าน

เมื่อผู้ป่วยผ่านระยะการรับรู้อาการการกลับเป็นวัณโรคซ้ำ มีการแสวงหาความช่วยเหลือตามสถานบริการสุขภาพและดูแลตนเองตามแผนการรักษาของแพทย์อย่างเคร่งครัดแต่เนื่องจากการรักษาวัณโรคกลับเป็นซ้ำต้องใช้ระยะเวลาในการรักษานานถึง 8 เดือน ฉะนั้นแรงสนับสนุนจึงมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ผู้ป่วยมีการรักษาวัณโรคอย่างต่อเนื่อง และหายขาดจากวัณโรค การสนับสนุนที่ได้รับคือ แพทย์ บุคคลในครอบครัว ลูกหลานและเพื่อนบ้านที่แนะนำ

4.1 แพทย์ การได้รับการสนับสนุนให้หายจากวัณโรคตามความคิดของผู้ป่วย จำนวน 10 รายคือ แพทย์ผู้ให้การรักษาเนื่องจากแพทย์ได้รับการศึกษา มีความรู้ความสามารถ เป็นผู้จัดยาให้รับประทานและคอยให้กำลังใจในการรักษา ถ้ามีการเจ็บป่วยก็ต้องให้แพทย์รักษา ถ้าแพทย์ไม่รักษาก็คงเสียชีวิต ถ้าปฏิบัติตัวตามแพทย์สั่งก็น่าจะหายจากวัณโรคได้ตามที่คนอื่นเคยได้รับการรักษามา ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ถ้ากินตามหมอบอก ทำตัวตามหมอบอกก็น่าจะหายครับ

(อังคาร อิมบุญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2551)

...ก็หมออะ หมอเรียนรู้อาสูงก็จากหมอนั้นแหละก็จากหมอ

(แฉ้ว ศรีใส, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551)

...ครั้งนี้ก็มีอยู่หมอนั้นแหละที่ทำให้หาย ก็เพราะหมอช่วยให้กำลังใจ ช่วยเอายาให้กิน

(ผดุง ป่องฤดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2551)

...หมอ หมอนี่แหละ ก็ถ้าหมอไม่ช่วยมันจะหายไหมนะ ถ้าหมอไม่ช่วยมันก็ตายไปแล้วนะ ตายตั้งแต่ 40 ไปแล้วนะ มันก็เหมือนหมอช่วยไว้มันแหละ ชั้นแรกเลยก็หมอ

(สำลี ชาวสะอาด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2551)

...มันก็มีหมอนั้นแหละมั้งที่ทำให้เราหายเพราะถ้าอย่างอื่นแล้วมันไม่มีเพราะถ้าลูกเมียเรานี้มันไม่มีปัญญามารักษา มีอยู่หมอคนเดียวที่จะรักษาเราได้

(แสง กล้าหาญ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2551)

...ก็น่าจะเป็นหมออะนะก็ให้ยามาเราก็ทานตามแบบที่เค้าสั่งมา หมอ ยา ก็คิดว่าคงเป็นที่เค้าหายกันมาเรื่อยๆอะน้อ ถ้าปฏิบัติตามหมอคงจะหายไม่ว่าอะไรหรอกน้อ

(เจตนา หวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2551)

...ก็มีหมอนั้นแหละ ภรรยาซิดยาไม่ได้ มีแต่หมอนั้นแหละ ก็หมอหนะดีที่สุดแล้วใครเป็นอะไรก็ขอหมอให้รักษาๆ

(สำราญ สราญจิต, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2551)

...เป็นหมอ หมอแล้วหรือจะว่าใคร ความคิดป้าก็ว่าหมอแล้วเพราะยา ๆ หมอเอามาให้กินแล้วก็อีกหนึ่งป้าก็เห็นว่ามันเป็นก็ไม่ค่อยได้ไปทำงานเก็บกำลังตัวเจ้าของไม่ให้ทำ เพราะหมอนั้นแหละคอยช่วยเหลือยาให้กิน แนะนำจากหมอนั้นแหละที่ให้หาย

(เปลี่ยน ทองเงิน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551)

...ก็หมอเอง ก็หมอเค้าแนะนำว่าให้กินยาอันนี้เอง ก็หมอนั้นแหละ

(น้ำนึ่ง ระวังดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2551)

4.2 บุคคลในครอบครัว ลูกหลาน การได้รับแรงสนับสนุนให้หายจากวัณโรคตามความคิดของผู้ป่วยคือ บุคคลในครอบครัวเป็นแรงผลักดันที่สำคัญคอยให้กำลังใจในการรักษาวัณโรค มีความเข้าใจ รู้ใจ เมื่อผู้ป่วยเห็นบุคคลในครอบครัวแล้วมีกำลังใจในการต่อสู้กับโรคและการรับประทานยา ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ก็ลูก ๆ หลาน ๆ เนี่ยแหละ เพราะก็ห่วงลูกห่วงหลาน ก็มีแต่เล็ก ๆ ทั้งนั้นเลย ลูกก็ลำบากแล้วแม่ไอนี้ก็ไปทำงานกรุงเทพ อยู่กรุงเทพอีกคนเล็กเนี่ย คนโตก็ทำไรทำนา ได้มั่ง ปีที่แล้วก็น้ำท่วมหมด โดนงัดบ้านอีก ที่นี้หมดตัว พวกบ้านเค้าซะอีก ชาวนี้ก็ เม็ดดำปีแซเป็นเดือนๆอะ น้ำแซเดือนนึง หวานก็ใกล้ๆกัน คิดถึงลูกคิดถึงคนโน้นคนนี้ มาพร้อมหน้ากันอย่างนี้ มันมีกำลังใจ อย่างกับมันกระตุ้นขึ้นไม่ให้เหนื่อยไม่ให้อะไร คุย กับลูกกับเต้าอย่างนั้นแหละ

(ต้องตา ขจรไกล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2551)

...คนในครอบครัวเพราะถ้าเป็นคนอื่นเค้าคงไม่มาให้กำลังใจเท่าครอบครัว คนในครอบครัวเรามากกว่า เพราะคือเขารู้ใจเรา เขารู้ใจเขา เขารู้ว่าเราเป็นโรคนี้โรคนี้ เขาก็เข้าใจเรา เขาให้กำลังใจเราโรคนี้เป็นไม่ต้องกลัวมียามีอะไร เขาให้กำลังใจ

(บุญเสริม แรงใจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2551)

...ก็เหมือนเคยอยู่กันมาอย่างไรก็อยู่กันอย่างนั้นครับ ไม่เคยรังเกียจเลย มันก็ เหมือนมีกำลังใจขึ้นมาว่าเค้าไม่รังเกียจ

(ธูป ส่องสว่าง, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2551)

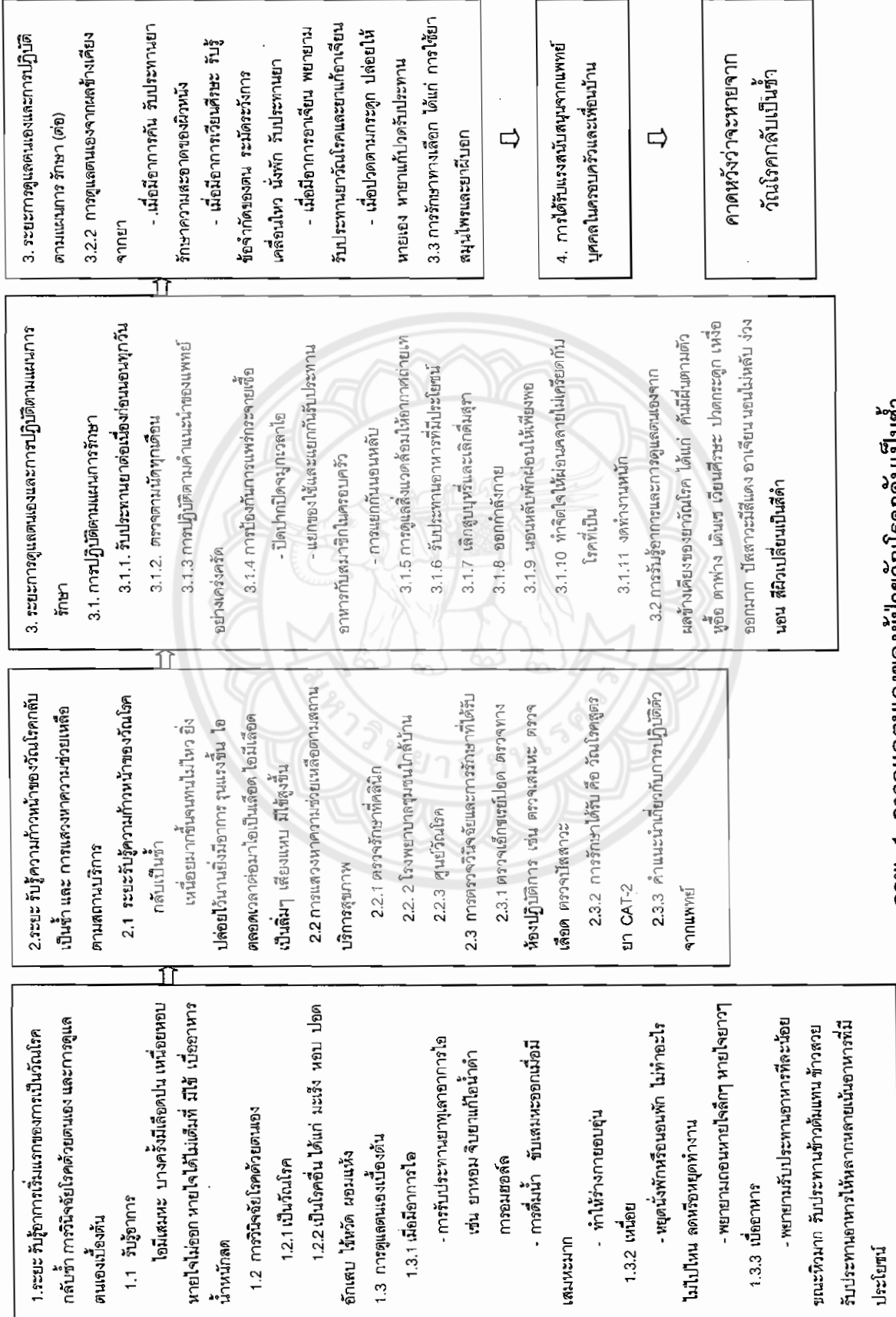
...แล้วก็พวกเป็นเงินเป็นอะไรก็ลูก ลูกนะถ้าเป็นเงินก็ลูก ถ้าเป็นสามีก็เป็น พวกอาหารการกินเนี่ยแหละเอาใจใส่เราดี เค้าไม่หนีเราไปไหน เค้าไม่ไปไหนทั้งนั้นแหละ...ชั้นที่สองเลยก็ลูก ชั้นที่สามก็สามี

(ลำลี ชาวสะอาด, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2551)

4.3 เพื่อนบ้านที่แนะนำ การได้รับแรงสนับสนุนให้หายจากวัณโรคตามความคิดของผู้ป่วยจำนวน 1 ราย คือ เพื่อนบ้านที่แนะนำให้ไปตรวจรักษาวัณโรคและให้กำลังใจว่าเคยเป็นวัณโรคมาก่อนแล้วรักษาหาย ไม่ต้องกลัว ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

...ก็คนที่แนะนำให้ไปหาหมอหนะ ครูนั่นแหละ พวกกันนั่นแหละ เค้าก็กินอยู่ด้วยกันอะ เย็นก็มากินเหล้ากินอะไร เค้าก็ว่าลองไปตรวจดู เค้าว่าวัณโรคผมเคยเป็นแล้ว ไม่ต้องกลัว หาย

(ตรง คงที, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2551)

ภาพ 1 การดูแลตนเองของผู้ป่วยวันโรคกลับเป็นซ้ำ